

indicat latam, prater id quod ex sua significatione cognoscitur, probatur aperissime per cap. Litteras, de concessionis praebandae, ubi questionem proponens, haec verba ait: Utrum cum aliquis de una praebenda eligatur ad aliam, statim prior vacare incipiat, an per sententiam debeat adjudicari. Haec in textu. Ex quibus constat, haec duo, videlicet statim, & per sententiam, tamquam opposita, quae idem convenire non possunt, in iure censi: & inde aperissime colligitur, hanc dictionem, statim, denotare sententiam latam. Quoniam alias non distingueretur ex opposito, ab eo quod est per sententiam. Et hinc convincitur, ut de aliis supra positus, & aliis similibus dictionibus, quae omne temporis intervallum excludunt, idem profus dicendum sit: quoniam omnes illae, prater unam de qua ultimo dicemus, idem omnino significant. Si quis ergo de omnibus exempla in iure videre capit, libenter illi aliqua ex tam multis pauca proferam, ut ad illorum instar facile de aliis similibus judicare possit. Per significationem hujus vocis, statim, convincitur, textus sequentes latam continere sententiam. Cap. Si diligenti, de for. compet. cap. ult. de praescriptionibus. Cap. Quam sit, de elect. lib. 6. Cap. 1. de vita & honestate Clericorum, eodem lib. Cap. Si pater, de testamentis, eodem lib. Cap. 2. §. Inhibemus, de haereticis, eodem lib. Cap. Cum excommunicatio 11. q. 3. Haec dicitio, ex tunc, etiam excludit omnem dilationem, & omne temporis intervallum. Nam si post crimen commissum expectanda esset sententia, non igitur ex tunc, id est, a commisso crimine incidere in poenam legis: & inde constat in sequentibus capitulis contineri sententiam latam. In cap. Excommunicamus, §. Credentes, de haereticis. In cap. Cupientes, §. Ceterum, & in cap. Cum ex eo, de electione, lib. 6. In Extravaganti, Suscepi regiminis, & in Extravaganti, Execrabilis, §. Qui vero deinceps. De his dictionibus, confestim, ilico, incontinenti, protinus, cum nullus mihi in iure canonico textus occurrisset, & male illas in iure civili, in quo parum versatus eram, quaerere potuissem, consului viros in utroque iure doctissimos, qui sequentes mihi pro his omnibus obtulerunt leges. Haec dicitio, confestim, exprimit sententiam latam in leg. Placet, ff. de acquirenda hereditate: & l. Amisi, §. Fideiussores, ff. de fideiussoribus. Authentica, Incestus, C. de incestis nupt. Et ibi Bartholus quaerens an bona confiscantur ipso iure, an per sententiam, respondet quod ipso iure: quia ponitur haec dicitio, confestim. De hac etiam dictione, ilico, in leg. ult. C. de fideicommissariis libertatibus, haec verba habentur: Confemus ilico ad libertatem capi servum. Quod autem praedicta verba sententiam proferant latam, sequentia verba demonstrant, quae sunt haec: Et liberum esse. In leg. ult. C. de iudiciis, declaratur haec dicitio, ilico, per hoc quod est sine ulla dilatione. Et Bartholus in leg. Si quis, C. depositi, dicit hanc dictionem habere executionem paratam, ut sem judicatum, nec requirit aliam condemnationem. Et idem dicit ipse Bartholus de hac dictione, incontinenti, in leg. Imperator, ff. de iure fisci. Et Baldus in leg. Lecta, in fine 2. lect. ff. si certum petatur, dicit, quod haec dicitio, incontinenti, trahit secum executionem juris. Hanc dictionem, protinus, declarat per hanc dictionem semel Laurentius Valla, lib. 2. Elegantiarum, cap. 30. Ambrosius Calepinus inter multas, quas huic dictioni tribuit, significationes, unam ex illis dicit esse, statim sine intermissione. Pro quo adducit Virgilium lib. 4. Aeneidos dicentem: Protinus ad Regem cursum detorquet Hiarbas. Sed multo aperius exprimit hujus vocis significa-

tionem leges, quas mihi Jurisperiti pro hac re indicaverunt. Nam in leg. In illa stipulatione, si kalendis, ff. de verbis obligat. quod prius per, statim dixerat, idem ilico, per protinus declarat. Et in leg. Lucius Titius, §. Cato, ff. ad S. C. Trebell. & converso, quod prius per protinus quaesierat, id per statim responderet. In leg. Non abs re, C. Unde vi, dicitur protinus, id est, non expectato iudiciorum ordine. Haec dicitio, continuo, latam denotat sententiam in cap. Ceterum, de rescriptis; & in l. ff. pro socio, & in leg. Apud Ausidium, ff. de optione legata. Et merito hanc potestatem illi dictioni iura tribuerunt: quia illa omnem profus tollit moram, ut constat ex Virgilio, qui lib. 4. Georgicorum haec ait: Haud mora continuo matris praecpta faciesit. Et lib. 5. Aeneidos iterum ait: Nec mora continuo vastis cum viribus effere, ora Dares. Haec dictione, evestigio, usus est Summus Pontifex Bonifacius octavus in cap. 1. §. Verum, de statu Regularium, lib. 6. ubi glossa bene vim vocabuli intelligens, exponit per alias dictiones, videlicet, statim, continuo. Accursius tamen ejusdem dictionis significationem male agnoscens in leg. Divortio, ff. de negotiis gestis, exponit in principio gestions. Et certe si verba, quae statim in illa lege ponuntur, bene advertisset, facile cognovisset illam dictionem, evestigio, aliud multo diversum significare. Non enim evestigio, inquit Scévola Juriconsultus in illa lege, in officio deliquit, si non protinus res suas diraxit ad pecuniam redigendam. Ex quo verborum contextu facile potuit intelligere, idem significari per hanc dictionem evestigio, quod per sequentem dictionem, protinus, exprimitur: quae dicitio (ut jam diximus) idem significat, quod statim. Eandem cum ceteris significationem habet haec dicitio incunctanter. Nam ejus contraria dicitio significat, cum mora: & inde est, quod illi opposita dicitio, incunctanter, ratione praeposita negationis, significat sine mora. Haec dictione saepe uti sunt summi Pontifices in decretis, videlicet in cap. 1. de his quae sunt a majori parte capituli: & in cap. Quemadmodum, de iurejurando: in cap. Referente, de praebendis: & in cap. ult. de schismaticis: & in cap. Cum quis, de sentent. excommunic. lib. 6. Est adhuc praeter has omnes alia dicitio non pure latina, videlicet, indilate, qua usus est summus Pontifex in cap. Ut inquisitionis, de haereticis lib. 6. nec memini me alibi in iure canonico eam legisse. Quam autem Pontifex voluerit per illam exprimere, alia si sententia illi conjungit, dicitio satis aperte declarat. Nam continuo post hanc dictionem, statim, adjecit ad majorem rei confirmationem, indilate, hoc est, sine ulla dilatione. Idem profus dicendum erit de hac dictione immediate, si alicubi in iure inveniantur. Nam sicut praecedens dicitio excludit omnem dilationem, ita haec rejicit omne medium. De hac dictione, etsi nesciam an aliquando in iure habeatur, credo tamen in iure civili, eo quod multo puriori sermone latino conditum sit, quam jus canonicum, nec illam, nec praecedentem inveniri, propterea quod ambae barbarae sunt: & quarum nullum apud veteres & veros Latinos reperitur vestigium. Singula quaeque istarum dictionum in hoc sexto §. numeratarum, latam indicant sententiam, propterea quod illarum quaelibet omne temporis intervallum rejicit: & nullam profus moram admittit. Nam si sententia ferenda a Iudice exprimeretur, non posset illic omnis mora excludi, cum certum sit, non parvam moram esse necessariam, ut debitus iudiciali processus recte dirigatur, qui semper est summe necessarius, ut Iudex possit iustam ferre sententiam. Una tamen sola dicitio, quae eandem cum ceteris

videtur habere significationem, superest discutienda, propterea quod non inter omnes de illius significatione convenit, & forte major illorum pars non bene de illa sentit. Felinus in dicto cap. Rudolphus, de rescriptis, num. 33. dicit hanc dictionem, mox, latam sententiam significare: & citat Baldum idem dicentem in leg. Jubemus, leg. 2. §. Sane, C. de sacrosanctis Ecclesiis. Andreas Tiraquellus in opere illo jam saepe citato, eandem tueretur sententiam, & postquam recensuit plurimos alios usque ad fastidium, qui huic sententiae favent, tandem dicit, se non reperisse quempiam, qui hoc negaret, praeter Simonem quemdam Columb. apud Agidium Bellamer consilio nono. Qui Simon (ut ille refert) censuit, hanc dictionem habere spatium temporis, quandoque quinque dierum, quandoque unius anni, quandoque aliorum temporum. Pro qua sententia dicit, illum multa iura citare: & ipse Tiraquellus admonet lectorem, ut videat glossam optimam in capite primo, 20. questionum 2. & glossam in cap. Quia propter de elect. His tamen omnibus non obstantibus, dicit idem Tiraquellus, quod licet haec dicitio mox, variis modis sumatur secundum subjectum argumentum, ejus tamen propria ac genuina vis & natura est, ut accipiat pro confestim & sine intervallo. Pro qua re citat praedictam glossam in praedicto cap. Quia propter, & Bartholum, & Salicetum in leg. 1. ff. Si certum petatur. Sed certe non possum non mirari, quod vir doctus, & (ut ex illius scriptis conjicere possum) optime intelligens, a quibus Auctoribus proprietas latini sermonis sumenda sit, & quibus testimonis comprobanda, ad probandam veram & propriam hujus vocis significationem, protulerit Bartholum, Salicetum, & Baldum. Quoniam etsi illi fuerant in utroque iure doctissimi, in puritate tamen & proprietate latini sermonis constat illos parum profecisse, & minimam gloriam in illa re assequutos fuisse. Proinde cum res haec ad Grammaticos (ut diximus) spectet, ab illis eam discere oportebat, & testimonio probatorum Oratorum & Poetarum illam comprobare. Ambrosius Calepinus in suo Dictionario, declarans hujus vocis significationem, dicit hanc vocem aliquando significare idem, quod haec dicitio statim. Pro qua re adducit testimonium ex Terentio in Phormione, sic dicente: Expecto quam mox veniat. Sed eest hoc Terentii testimonium nihil illius sententiae suffragatur: quoniam ille non dixit, Expecto ut mox veniat, sed dixit, Expecto ut quam mox veniat. Illa enim conjunctio quam, solet significare argumentum illius rei, cui additur, & valet idem quod valde, aut multum. Ut si dicas, quam celeriter, idem est ac si diceris, valde celeriter, aut celerrime. Quam cito, idem significat, quod celerrime. Et inde aperte constat, has duas voces, quam mox, plus aliquid significare, quam sola haec vox mox. Dicit etiam Calepinus, hanc vocem aliquando significare paulo post, vel postea. Et pro hac sententia citat Ciceronem lib. 11. de Oratore sic dicentem: Verum illa mox, nihil de ipsa exercitatione quid sentias, quaerimus. Erasmus Roterdamus vir de lingua Latina optime meritus, & Ambrosio Calepino haec in re multo doctior, in annotationibus super Mattheum, irritat eos, qui putant hoc adverbium mox, continuam sine ulla medio temporis successorem, & dicit illud significare postquam, futurationem etiam cum magno temporis aut loci intervallo. Pro qua re, etsi ille nullam citet testimonium, ego tamen, quia illius sententiae subscribere statui, ut illam certiore redderem, aliqua ex Cicerone testimonia proferre decevi. Lib. 7. de Divinatione, sic ait: Discedo parumper a somniis, ad

quae mox revertar. Quo loco constat, hoc adverbium mox, significare postea. In quadam Epistola ad Articum ait: Praerent villam meam Chrio, iustitiae mihi nuntiarum se mox venturum. Ex quo verborum ordine aperte convincitur, illud adverbium significare postea futurum cum aliquo temporis intervallo. Nam qui villam praerent, aliquo temporis intervallo indigebat, ut ad illam redire posset. Cum igitur propria hujus adverbii significatio non excludat omnem moram, aut omne temporis intervallum, convincitur inde, adverbium illud non manifestare sententiam latam, veramque esse sententiam illius Simonis, quem Andreas Tiraquellus reprehendit. In manus hujus, in manu hujus. Septimo cognoscitur, legem aliquam sive constitutionem continere sententiam latam, si illa utatur verbis, quae nullum hominis ministerium expriment, nullamque hominis actionem declarant. Nam si verbum illud, per quod poene inflicti exprimitur in lege, nullum declarat hominis ministerium, inde aperte convincitur, legislatorem voluisse, ut ministerium hominis non esset necessarium ad talis poenae executionem, sed solum legem esse satis ad talem poenam infligendam absque aliqua alia Iudicis sententia. Et quia talis est hujusmodi verborum natura, ideo in quocumque tempore etiam in futuro reponatur, semper latam indicant sententiam, nisi aliud contingat, quod cogat de sententia ferenda illud interpretari. Hanc naturam habet verbum substantivum, videlicet, sum, es, fui. Nam hoc verbum in quocumque modo, & quocumque tempore constituatur, nullam actionem, nullamque passionem significat, sed solum rei, cui adiungitur, existentiam. Et hinc evenit, ut in quocumque tempore illud ponatur, semper sententiam latam demonstrat, nisi forte aliud addatur illi, quod vertat illud in significationem ferendae sententiae. Ut, gratia exempli, si lex aut statutum dicat: Qui hoc fecerit, erit excommunicandus, aut suspendendus, aut suis bonis privandus. In his omnibus sententia exprimitur ferenda, ratione participii sequentis, quod ministerium hominis exprimit in futuro faciendum. Nam (ut refert Aulus Gellius in octavo Articulis ex sententia Nigidii vetustissimi Grammatici) verbum esse, atque erit, quando per se ponuntur, tenent tempus suum: quando vero praeterito aut futuro junguntur, vim suam amittunt, & in aliud tendunt. Quae Nigidii doctrina confirmari potest per id quod Juriconsultus scribit in lege, verbum erit, ff. de verborum significatione. Nisi ergo ratione alicujus adjuncti futuram actionem exprimat, latam sententiam semper indicabit. Si igitur lex dicat: Qui hoc fecerit, erit infamis: ego non sententiam ferendam, sed latam illic indicari censeo, propterea quod nulla illic habetur dicitio, quae aliquid hominis ministerium declarat: neque ulla est dicitio, quae ad Iudicem possit referri, indicans aliquid per illum esse faciendum. Hanc etiam naturam habet hoc verbum subjuncto, quoniam illi indicat, quod per alium exerceri debeat. Et ideo licet aliqui Jurisperiti de illo dubitent, aut contrarium sentiant, ego tamen constanter teneo illud, etiam in futuro tempore ponatur, latam sententiam declarare. Quia in cap. Si quis suadente diabolo, 17. q. 4. solum illud verbum subjuncto, ponitur, quod de se solo latam possit significare sententiam. At quod canon illius capituli sententiam continet latam, quoniam calculus est comprobatum, & probatur aperte per capitulum, Quod translatio nem, de officio legati: & capite ultimo de officio Iudicis ordinarii: & per cap. Non dubium, & cap. In audientia: & cap. Relatum, de sententia excommunicationis. Nam

eadem lege statuta est. Nam alioqui fieret necessario, ut major sit Judicis, quam legis potestas. Quia Juxta per suam sententiam condemnans reum (ut capite 3. hujus secundi libri probavimus) obligat in conscientia reum ad solvendum poenam ad quam Juxta illum damnaverat. Ne igitur minoris potestatis faciamus legis quam Judicis sententiam, oportet necessario concedere, omnem legem, qua sententiam continet laram, obligare in conscientia illius transgressorem ad poenam in illa decretam.

Præter hanc invincibilem rationem confirmat hanc meam conclusionem auctoritas multorum doctissimorum virorum, tam Theologorum, quam Jurisperitorum, qui eandem docent & tuerentur conclusionem. Non enim ego solus (ut quidam mihi obijciunt) hanc tueor sententiam, sed adeo multi sunt qui illi favent, ut vere dici possit hanc esse communem opinionem. Et primum omnium profertur ex nostris Theologis B. Thomam, qui est ex professo nunquam (quod ego sciam) hanc tractet quaestionem, de alia tamen re differens, obiter suam de hac re profert sententiam. Nam in 2. 2. q. 98. articulo 3. in responsione ad tertium principale argumentum, dicit illum qui jurat falsum juramento asseritorio esse infamem, quamvis non ipso jure, sed post sententiam contra eum laram. Eum autem qui jurat falsum juramento promissorio, dicit esse infamem ipso jure. In quibus verbis aperte innuit non esse opus alia sententia in illo qui ipso jure damnatus est. Nam si etiam requireretur Judicis sententia ad infamiam pertinetur, nullam dedisset inter utrumque perjurium differentiam.

Adrianus Papa in quarto sententiarum differens de iis quæ sunt acquisita per ludum alearum, postquam desinierat, eum qui in ludo amittit aliquid, & solvit lucranti, posse salva conscientia compensationem sibi facere, & tantundem à lucrante surripere, hæc quæ sequuntur verba subiungit. Non obstant notata Doctorum in cap. Felicis de penis, lib. 6. quod in penis ipso jure inflictis ante executionem requiritur Judicis declaratio, juxta cap. Cum secundum leges, de hæreticis, cum suis similibus, nisi factum sit notorium, ut limitat Geminianus. Quia procedit in foro exteriori, non in foro conscientie. Hæc Adrianus. Ex quibus verbis apertissime constat qualiter sit intelligendum, quod idem Adrianus in quodlibetis, quaestione 6. dixerat, poenam à jure impositam non obligare ante sententiam, qua crimen declaratur esse commissum. Nam illud necessario intelligendum est de obligatione, quæ solum forum exterius respicit, & non de obligatione quæ respicit forum conscientie, in quo (ut modo censuit) talis sententia non est necessaria. Alioqui nisi illum ita interpretareris, oportet, ut necessario fatearis illum minime sibi constare, sed potius sibi ipsi contradicere.

Scio aliquos esse, qui hanc variarum, & in facie pugnantium Adriani sententiarum conciliationem non probant. Nam quidam vir doctus professione Theologus, est mihi ex facie ignotus, post primam hujus operis editionem scripsit ad me, dicens primariam hujus disputationis conclusionem sibi placuisse, displicuisse autem, quod Adrianum in meæ causæ patrocinium attulisset, quia Adrianus semper (ut iste scripsit) constantissime contra meam opinionem sensit, & docuit. Ut autem hoc persuaderet, citavit mihi locum ex eodem Adriano in quodlibeto undecimo, in responsione ad secundam difficultatem, ubi hæc verba habet: Lapsus anni intra quem injuriarum experiri

potuisset, & non post, juxta leg. Si non convitit, C. de injur. liberat hominem à poena, ad quam juris auctoritate veniret condemnandus: sed non ab obligatione restituendi famam. Prima pars patet: quia ad poenæ perfolutionem non tenemur etiam in foro conscientie, nisi quantum per Judicem ad hoc fuerimus condemnati. Hæc Adrianus. Ex quibus verbis vir ille doctus colligebat, Adrianum semper in hac fuisse sententia, ut nunquam reus teneatur in conscientia ad poenam sustinendam ante Judicis condemnationem. Bñd. Adrianus in hoc undecimo quodlibeto ita sentit, ut ipse vir doctus contendit; non tamen libet inde colligere, illum in hac sententia fuisse sibi semper constantissimum. Nam ea quæ in quarto sententiarum dixit, & nunc proxime sunt per me citata, manifeste illis contradicunt. Quid igitur? Numquid dicemus Adrianum sibi contradicere? Certe pro illius tutela ego contendere nollem, quia non juravi in verba illius. Satis est mihi pro hæc disputatione, quod ostenderit illum aliquando mecum sensitisse. Sed quia video illum male ab aliquibus esse intellectum, charitatis lege coactus, volo illum ab injusta opprobrio defendere. Adrianus in illo undecimo quodlibeto, ut ex verbis illius quæ proxime citavimus, constat, loquitur de poena injuriariorum, quam potuisset infra annum experiri injuriatus; quæ non est ipso jure inflicta, sed per Judicem inferenda. At de hac poena nos etiam confessi sumus capite secundo hujus secundi libri, illam nunquam obligare reum in conscientia ante Judicis condemnationem.

Præsens autem hæc nostra disputatio est de poena ipso jure lata, & ideo nihil mihi obstat id quod Adrianus in illo undecimo quodlibeto dixit: quia de re valde dissimili loquutus est. Et certe multi viri alioqui docti in hac parte quotidie decipiuntur, quia quum de obligatione ad poenam loquuntur, sine ulla poenæ distinctione pronuntiant, cum tamen longissima sit distantia inter poenam positam per legem, quæ continet sententiam à Judice ferendam.

Cajetanus in Commentariis super 2. 2. Sancti Thomæ quæst. 62. art. 3. quaerens quare ad aliquas poenas à lege impositas teneatur reus sine Judicis sententia, & ad aliquas non, duplices (ut alias in alio proposito negotio citavimus) dicit poenas. Quædam, ad cujus executionem requiritur actio, ut sunt mors, mutilatio, verbera, &c. Aliæ sunt ad cujus executionem nulla requiritur actio, ut sunt excommunicatio, suspensio, interdictum, irregularitas, & si qua est alia similis. In his enim (ut ait) nulla requiritur actio ad illarum executionem, sed sufficit sola actus omisio, ut puta, non communicare cum fidelibus, non immiscere se prohibitis, non exercere actum ordinis; quæ omnia in sola negatione seu privatione consistunt. Poenam, quæ ad sui executionem indiget aliqua actione, dicit esse propriam Judicis, & non convenire legi: & hinc deducit, quod quoties lex aliqua imponit poenam, quæ ad sui executionem eget aliqua actione, semper est necessaria Judicis sententia, per quam talis poena mandetur executioni. Et quia patet nunquam per legis sententiam laram imponi poenam, quæ ad sui executionem indiget aliqua actione, ideo conclusionem hanc ponit his verbis dicentem: Itaque sola legis lata sententia obligat reum ad executionem poenæ. Hæc Cajetanus. Ex cujus verbis ea solum quæ meæ sententiæ suffragantur, capiam: reliqua vero, quæ à me non probantur, rejiciam. Id enim solum extensis (ut ajunt) ulnis amplector, quod ait sententiam

ad executionem poenæ. Nam hoc solum est quod meæ conclusio, quam in principio hujus operis proposui, dicit: & hoc est præcipuum quod ego in capite probare statui. Sed quomodo hæc, quæ nunc Cajetanus dicit, possint coherere cum illis quæ dicit in sua summa de peccatis, titulo poena, non facile patet. Nam in illo loco dicit, neminem teneri subire poenam à lege statutam, nisi postquam ad illam fuerit à Judice damnatus. Hoc tamen in solis duobus casibus fallere dicit, videlicet in censuris, & in penis testamentariis. Has solas excepit: quia putavit has solas esse quæ possent per legem sententiam laram continentem statui. Sed certe hæc in parte tota errat via, & sibi ipsi non constat. Nam privato honorum poena est illiusmodi à censura Ecclesiastica distans: & tamen ad illam obligatur aliquando reus per solam sententiam laram absque alia Judicis sententia, prout ipse Cajetanus fateatur in fine illius articuli tertii, quaestio 62. & probatur apertissime per cap. Cum secundum leges. Quia est textus ille dicit, ad apprehensionem bonorum hæretici necessariam esse Judicis Ecclesiastici declarationem, ad hoc tamen ut hæreticus bonorum suorum dominio prioretur, nihil tale dicit esse necessarium, sed eo ipso quo factus est hæreticus, dicitur illi esse tali dominio privatum. Sed hæc contradicentia, quæ satis est manifesta, dimittit, oportet reliqua, quæ Cajetanus dixit, diligenter examinare, videlicet an verum sit quod lex poenalis, quæ sententiam laram continet, nunquam statuit poenam, ad cujus executionem requiritur aliqua actio. Quia talis poenæ executio (ut ait) semper convenit Judicis, & nunquam legi. Hoc tamen an verum sit, nolo nunc persequari: quia postea in alio capitulo commodiore huic disputationi dabo locum. Nam quod præsentis disputationi convenit, satis esse arbitror, quod ostenderit Cajetanus in hæc esse sententiam, ut existimet sententiam à lege laram obligare reum ad executionem poenæ. Et hoc solum est, quod ego in hoc capite venari cupiebam.

Joannes Medina novissimus omnium Theologorum, quos de hac re diservisse novi, in codice de restitutione & contractibus, quamvis in prima quaestione prope finem dicit, illos qui à jure privati dominio bonorum suorum, non teneri ad reddendum illa ante Judicis declarationem, sed posse interim salva conscientia retinere illa; ibidem tamen docet, illos ipso jure sine alia Judicis sententia esse privatos dominio bonorum suorum. Ex cujus verbis apertissime constat, illum in hac esse opinionem, ut censet legem poenalem, quæ sententiam continet laram, obligare reum ad eam poenam, quæ per illam legem expressa est. Quod autem docet, eos qui sic sunt privati dominio bonorum suorum, posse illa recipere: quousque condemnantur, & non teneri ante criminis declarationem ad reddendum illa; inde provenit, quia putat legem, quæ privat dominio bonorum, hæc sola privatione esse contentam, & non ex consequenti præcipere, ut bona reddantur illi cui à lege adjudicata sunt. Hoc autem an verum sit, nolo impræsentiarum discutere, quia postea integro aliquo capitulo de hac re prolixius tractabo, ubi aperte ostendam, eundem Joannem Medinam quamvis doctissimum sibi ipsi in hac parte contradicere. Satis enim nunc me fecisse existimo, quod ostenderit illum meæ conclusioni, quam in principio hujus operis collocavi, subscribere, & aperte favere. Reliqua vero quæ ab hoc themate distant, suo loco discutientur. Alium ex nostris Theologis non reperii, qui huic meæ sententiæ aperte faveret: quoniam à paucis Theologis hæc quaestionem tractatam esse video,

ad executionem poenæ. Nam hoc solum est quod meæ conclusio, quam in principio hujus operis proposui, dicit: & hoc est præcipuum quod ego in capite probare statui. Sed quomodo hæc, quæ nunc Cajetanus dicit, possint coherere cum illis quæ dicit in sua summa de peccatis, titulo poena, non facile patet. Nam in illo loco dicit, neminem teneri subire poenam à lege statutam, nisi postquam ad illam fuerit à Judice damnatus. Hoc tamen in solis duobus casibus fallere dicit, videlicet in censuris, & in penis testamentariis. Has solas excepit: quia putavit has solas esse quæ possent per legem sententiam laram continentem statui. Sed certe hæc in parte tota errat via, & sibi ipsi non constat. Nam privato honorum poena est illiusmodi à censura Ecclesiastica distans: & tamen ad illam obligatur aliquando reus per solam sententiam laram absque alia Judicis sententia, prout ipse Cajetanus fateatur in fine illius articuli tertii, quaestio 62. & probatur apertissime per cap. Cum secundum leges. Quia est textus ille dicit, ad apprehensionem bonorum hæretici necessariam esse Judicis Ecclesiastici declarationem, ad hoc tamen ut hæreticus bonorum suorum dominio prioretur, nihil tale dicit esse necessarium, sed eo ipso quo factus est hæreticus, dicitur illi esse tali dominio privatum. Sed hæc contradicentia, quæ satis est manifesta, dimittit, oportet reliqua, quæ Cajetanus dixit, diligenter examinare, videlicet an verum sit quod lex poenalis, quæ sententiam laram continet, nunquam statuit poenam, ad cujus executionem requiritur aliqua actio. Quia talis poenæ executio (ut ait) semper convenit Judicis, & nunquam legi. Hoc tamen an verum sit, nolo nunc persequari: quia postea in alio capitulo commodiore huic disputationi dabo locum. Nam quod præsentis disputationi convenit, satis esse arbitror, quod ostenderit Cajetanus in hæc esse sententiam, ut existimet sententiam à lege laram obligare reum ad executionem poenæ. Et hoc solum est, quod ego in hoc capite venari cupiebam.

Joannes Medina novissimus omnium Theologorum, quos de hac re diservisse novi, in codice de restitutione & contractibus, quamvis in prima quaestione prope finem dicit, illos qui à jure privati dominio bonorum suorum, non teneri ad reddendum illa ante Judicis declarationem, sed posse interim salva conscientia retinere illa; ibidem tamen docet, illos ipso jure sine alia Judicis sententia esse privatos dominio bonorum suorum. Ex cujus verbis apertissime constat, illum in hac esse opinionem, ut censet legem poenalem, quæ sententiam continet laram, obligare reum ad eam poenam, quæ per illam legem expressa est. Quod autem docet, eos qui sic sunt privati dominio bonorum suorum, posse illa recipere: quousque condemnantur, & non teneri ante criminis declarationem ad reddendum illa; inde provenit, quia putat legem, quæ privat dominio bonorum, hæc sola privatione esse contentam, & non ex consequenti præcipere, ut bona reddantur illi cui à lege adjudicata sunt. Hoc autem an verum sit, nolo impræsentiarum discutere, quia postea integro aliquo capitulo de hac re prolixius tractabo, ubi aperte ostendam, eundem Joannem Medinam quamvis doctissimum sibi ipsi in hac parte contradicere. Satis enim nunc me fecisse existimo, quod ostenderit illum meæ conclusioni, quam in principio hujus operis collocavi, subscribere, & aperte favere. Reliqua vero quæ ab hoc themate distant, suo loco discutientur. Alium ex nostris Theologis non reperii, qui huic meæ sententiæ aperte faveret: quoniam à paucis Theologis hæc quaestionem tractatam esse video,

& rarissimam apud antiquos Theologos de hac re invento memoriam. Multi tamen sunt Jurisperiti, quibus illa disserunt, & bona pars illorum qui in hac facultate censentur doctissimi, in his hac parte suffragantur. Ne autem aliquis suspicetur, doctores ipsos aliter, quam ego existimo, sentire illorum sententiam (ut capite 3. hujus secundi libri me facturum promiseram) eisdem verbis, nec uno mutato, quibus ab illis scripra est: Habeo, 1000. 000. 000. Abbas in cap. 1. de Constitutionibus, referens sententiam glossæ in cap. Præteritas, 12. quæst. 2. quæ ait: quod poena imposita per legem, positivam non obligat in foro conscientie; hæc verba ait: Hoc limitarem, nisi lex imponeret poenam ipso facto, ut quia ipso facto publicat bona alicujus, quia tunc non puto, quod ille postea retineat bona publicata cum bona conscientia. Quia jus est statim acquisitum, sicut quæ notatur in d. Commissa, ff. de publicanis: & in cap. 2. de præscriptioibus, lib. 6. Hæc Med. Deinde in cap. Dilecti, de arbitris, de sententia illius glossæ iterum differens largius, & expressius suam aperit sententiam, sic dicens: Prædicta ego limito, ubi poena venit imponenda per Judicem, sicut puto ubi poena esset imposita ipso facto. Ponam exemplum in committente crimine læsæ majestatis vel hæresis: Nam in continentibus bona confiscantur; ut in cap. Vergentis, infra, de hæreticis, & in cap. Cum secundum leges, eodem titulo, lib. 6. & in legi Quisquis, C. ad Juliam majestatis. Hæc Abbas. Et eandem sententiam repetit in cap. Cum non ab homine, de judiciis, & in cap. Pervenit, quod primum est sub hoc initio, in titulo de appellationibus: & in cap. finali, de hæreticis, & cap. In quibusdam, de penis. Quæ omnia loca ideo citare placuit, ut aperte ostenderem, Abbatem in hac sententia non fuisse dubium, aut verum, sed firmum, & semper sibi constantem. Quidam Jurisperiti amicus meus, legens hæc quæ de sententia Abbatis nunc retuli, redarguit me; propterea quod dixi, Abbatem in illa sententia non fuisse dubium, aut verum, sed firmum semper, & sibi constantem. Contendebat enim Abbatem in illa sententia fuisse dubium, & movēbaturque hoc argumento, quod Abbas semper usus est hoc verbo, puto, quod apertam, ut ille dicebat, ostendit dubitationem. Ego quidem hæc audiens, subrii, videns hominis ignorantiam, & blande admonui illum, ut intelligeret se deceptum esse circa significationem hujus verbi; puto, quod revera solum mentis judicium sine ulla dubitationis admixtione significat. Pro cujus rei aperta demonstratione, ut prophanos Auctores omitterem, citavi Paulum, qui in prioribus ad Corinthios epistola cap. 7. postquam docuerat virginitatem excellere matrimonium, hæc quæ sequuntur ait: Puto autem quod ego Spiritum Dei habeam. Ecce Paulum dicentem se putare, qui tamen certus erat, & minime dubitabat se Spiritum Dei habere. Non est ergo consequens, ut qui aliquid de aliqua re putat, dubitationem in sua sententia habeat.

Dominicus de sancto Geminiano in cap. Pro humani, §. Sacri, de homicidio lib. 6. hæc quæ sequuntur verba ait: Nota quod ubi imponitur poena à jure, ipso jure non requiritur alia sententia, sed sufficit sola receptio probationis super illo facto super quo poena imponitur. Hæc ille. Et in cap. Cum secundum leges, §. Confiscationis, de hæreticis, eodem libro, hæc ait: Nota quod quando ipso facto quis est damnatus, non requiritur damnatio, sed executio, & super executione declaratur. Et iterum in tertio notabili ait: Nota quod super facto in quo imponitur poena ipso jure, requiritur Judicis declaratio antequam

aliam generalem proponerem, quæ illius legis potestatem aperte declarat. Sit igitur hæc universalis & certissima conclusio. Omnis lex poenalis quæ sententiam continet ab ipsa lege latam obligat in conscientia transgressorem legis ad poenam in illa statutam. Hæc conclusio probatur evidenter ex his quæ in præcedentibus capitulis proxime dicta, & sufficienter probata sunt. Nam humana potestas, sive laica illa sit, sive Ecclesiastica (ut capite quinto hujus secundi libri dixi) potest statuere legem poenalem obligantem in conscientia illius transgressorem ad poenam reddendam, absque alia iudicis sententia. Et capite sexto probavimus humanam potestatem per legem continentem sententiam latam declarare suam voluntatem, ad inducendum eam obligationem ad poenam quam per legem inducere poterat. Omnis igitur lex poenalis continens sententiam latam, obligat in conscientia, absque alia iudicis sententia ad poenam in illa expressam. Præterea, iudex condemnans reum ad aliquam poenam solvendam, obligat illum in conscientia ad talem poenam reddendam: ergo lex continens sententiam latam contra reum, etiam obligabit reum ad poenam per legem expressam. Assumptum probatum est in tertio capite hujus secundi libri. Consequenter vero probatur: quia (ut capite quinto hujus libri diximus) non minus potest lex quam iudex. Nam tantum operatur sententia inflicta à lege, quantum sententia lata ab homine, ut dicitur in l. Cum quasi, §. Si plures, ff. de Fidei Commissariis liberatibus: & glossa in verbo, Judicari, hæc ait: Ut quod facit sententia, hoc faciat legis potestas: Immo si bene quis fuerit leges perscrutatus, invenient majorem esse aliquando in lege potestatem, quam in homine. præsertim circa rerum dominium, & illarum possessionem. Nam lex, vel statutum potest transferre dominium & possessionem ipso jure, ut constat ex l. Raptores, C. de Episcopis & Clericis: & l. ultima, C. de Sacrosanctis Ecclesiis: & idem ex legibus Regni Castellæ, quæ Taurenses dicuntur, lege 45. ubi præcipitur, ut mortuo possessore alicujus primogenituræ eo ipso sine iudicis sententia, aut possessionis traditione dominium & possessio ipsius primogenituræ transferantur ad illum, qui ex primæva ejusdem primogenituræ institutione debet succedere defuncto. Iudex autem hoc facere non potest, ut declarat Baldus in l. Ea lege, C. de Conditione ob causam, & in l. Traditionibus, C. de Pactis. Est adhuc aliud in quo apertissime ostenditur majorem esse legis, quam iudicis potestatem. Nam à sententia iudicis sæpe appellare licet. A sententia autem à jure lata, nemo potest appellare. Quia etsi de iudice suspicari liceat illum aliquando errasse, nulli tamen permittitur, ut legem errasse dicat. Et inde consequens est, ut ab illa, veluti à certa & infallibili sententia appellare non liceat. Et certe hoc solum argumentum, etiam si ad hujus rei probationem nullum aliud esset, apertissime (ut mihi videretur) convincit, sententiam à jure latam obligare, absque aliqua iudicis sententia ad poenam in illa contentam. Nam si id facit legis sententia, quod iudex facere possit, ut nunc proxime apertissimo testimonio probavimus, inde evidenter colligitur legem poenalem quæ sententiam continet latam obligare ad poenam in illa declaratam. Quia (ut cap. tertio hujus secundi libri probavimus) iudex condemnans reum ad poenam, quæ corporalis non est, obligat illum in conscientia ad illius poenæ solutionem. Præterea, hoc argumentum confirmat & illius vires auget multitudo exemplorum ex jure canonico, & civili, in quibus omnibus lex poenalis

sententiam latam continens, eandem obligationem imponit reo circa redditionem poenæ à lege statutæ, quam imponeret iudex illum damnando ad poenam minime in lege expressam. Primo quidem constat, quod si quis per iudicis sententiam privatus est dominio bonorum suorum, non potest aliquid à debitore exigere, nec debitor tenetur illi aliquid reddere, sed fisco, aut illi cui iudex decrevit bona illius reddi. Idem profus evenit in illo qui per solam legem, & ipso jure privatus esset dominio bonorum suorum. Nam debitor illius si illi de crimine constat ob quod est ipso jure privatus, non tenetur illi debitum solvere, sed illi cui à jure concessa sunt bona illius: nec ipse reus poterit salva conscientia à debitore exigere. Hoc apertissime definitum est in cap. Felicitis, de Poenis, lib. 6. ubi hæc verba habentur: Nullus ei debita reddere tenetur. Is etiam qui ipso jure suis bonis privatus est, quamvis nulla sequatur iudicis sententia declaratoria, non potest bona quæ tunc possidet vendere, aut permutare, aut donare, sicut nec ille qui per iudicis sententiam esset bonis suis privatus. Ita docet Baldus in Authentica, Incestas, C. de Incestis nuptiis. Et idem sentiunt Joan. Andræas, & Petrus Ancharranus, & Dominicus, & Philippus Francus in cap. Cum secundum leges, de Hæreticis, lib. 6. Nec potest de bonis quæ possidet, testari. Is qui ipso jure privatus est bonis suis, sicut nec potest, si per iudicis sententiam privaretur. Hoc ipsum annotat Baldus in prædicta Authentica, Incestas. Ex quibus sequitur, donatarium cui omnia bona, aut magna illorum pars fuerint donata, non posse, postquam donanti fuerint nati filii, rem illam donatam alienare, aut de illa testari. Quia per nativitatem filiorum donantis est ipso jure talis donatio revocata, ut dicitur in l. Si umquam, C. de Revocandis donationibus. Deinde, is qui ipso jure privatus est, non potest plene agere in judicio pro ea re quæ est ipso jure privatus: sicut nec pro illa agere possit in judicio si fuisset privatus illa per ultimam iudicis sententiam definitivam. Dixi, quod non potest plene agere in judicio, quia & si agere incipiat, statim poterit rejici per exceptionem exclusivam juris ipsius agentis. Si autem non esset ipso jure privatus, sed commississet crimen propter quod esset jure privandus, plenam haberet in judicio actionem, quia semper agere possit in judicio quousque à iudice privaretur. Hoc expresse annotavit glossa in l. His consequenter, §. 1. in verbo, Non pertinere, ff. Familiae Eriscundæ. Rursum, si prælatus aliquis commississet crimen propter quod esset ipso jure privatus dignitate sua, & post tale crimen commissam, quamvis à iudice non declaratum, tentaret aliquid ad dignitatem pertinens facere, ut puta excommunicare, suspendere, interdicere, beneficium conferre, beneficium privare, nihil horum esset validum, sed omnia essent eo ipso irrita & inania, perinde ac si per iudicis sententiam fuisset sua dignitate privatus. Hoc manifeste probatur per cap. Tanta, extra, de excessibus prælatorum, ubi Gregorius Papa hujus nominis nonus, contra Episcopum Colimbriensem, propterea quod interdictum Ecclesiasticum ab Apostolica Sede positum violaverat, sententiam dedit his verbis, sic inquiring: Auctoritate Dei omnipotentis omnem institutionem, destitutionem, collationem præbendarum, beneficiorum, ac dignitatem, præsumptas per eundem Episcopum, & excommunicationem, seu interdicti sententias in quousque hæc occasione prolatas ab eo post interdicti violationem ejusdem, decernimus irritas & inanes. Hæc Gregorius in illo capitulo. In quibus verbis id potissimum annotandum est, quod dixit irrita esse omnia ab illo Episco-

po gesta post violationem interdicti. At, si iudicis sententia requireretur, non omnia quæ gessit à tempore violationis interdicti, sed solum ea quæ gesta sunt post datam à iudice sententiam essent dicenda irrita & inania. Et in cap. Veritatis, de Dolo & contumacia, Innocentius Papa hujus nominis tertius, similem contra alium Episcopum protulit sententiam, sic dicens: In irritum revocantes quousque post inhibitionem Apostolicæ Sedis, seu factam suspensionem, & excommunicationem, de rebus Ecclesiæ alienare præsumpsit. Hæc ille. Potest adhuc dari aliud exemplum de infamia juris quæ omnium Jurisperitorum testimonio repellit à testimonio dicendo: quia inter multa quæ exiunguntur à teste, est fama, ut dicitur in cap. Testimonium, de Testibus, & attestacionibus, & in cap. Præterea, de Testibus cogendis: & in cap. Forus, de Verborum significatione. Si infamia ipso jure contracta est, eo ipso sine ulla iudicis sententia facit inhabilem ad testimonium reddendum: perinde ac si iudicis sententia fuisset judicatus infamis. Si vero talis infamia non ipso jure, sed post datam à iudice sententiam contrahitur, tunc potest testimonium dicere quousque à iudice, ut infamis damnatur. Ita docet Angelus in l. Athletas, §. Air prætor, ff. de His qui notantur infamia. Et audio Platum quemdam hoc idem annotasse in consilio ultimo, inter consilia Barbarii, lib. 1.

Hæc exempla hæctenus per me adducta satis mihi esse videntur ad probandum id, quod à principio assumpsi, legem videlicet poenalem quæ sententiam continet latam, idem semper efficere in reo circa poenam in l. expressam: quod in eodem reo circa eandem poenam efficere similis sententia à iudice lata, si per illum tantum, & non per legem esset reus condemnandus. Sed contra hanc sententiam video aperte objici posse, caput Cum secundum leges, in §. Confiscacionis, ubi sententia à jure contra hæreticum lata, non tantum efficit in hæretico, quantum sententia contra eundem à iudice pronuntiata. Quia lex illa privat hæreticum dominio bonorum suorum, & non permittit fisco, ut sine iudicis sententia bona hæretici apprehendat. At post datam à iudice sententiam fisco permittitur bona hæretici apprehendere. Plus igitur potest circa poenam hæretico irrogandam iudicis, quam legis sententia. Ut plene huic objectioni satisfacere possem, oportebat integram & exactam illius capituli, Cum secundum leges, intelligentiam explicare. Sed quia in proxime sequenti capitulo major necessitas me ad id faciendum coget, ideo usque ad illum locum, in quo id erit magis necessarium, & magis oblato negotio conveniens, differo. Interim tamen, ne in vanum sententiam illius capituli objectione videar, quantum reus ipsa exigat, & non amplius, respondere decrevi. Fateor quidem omnia quæ in argumentatione objecta sunt; sed nihil contra id quod dixi faciunt. Quia si plus iudicis, quam legis sententia operatur circa poenam hæretici, hinc provenit quod sententia legis est sola: sententia autem iudicis declarantis aliquem esse hæreticum non est sola, sed adjuvatur à sententia legis, & addit aliquid ultra illam, videlicet criminis declarationem. Nam si lex prius per sententiam suam non privasset hæreticum dominio bonorum suorum, & illa ad iudicem fisco, quamvis iudex postea declarasset Petrum, aut Joannem esse hæreticum, nunquam Petrus, aut Joannes propter solam iudicis sententiam esset suis bonis privatus: nec fisco posset bona illius apprehendere. Ego autem non dixi legem poenalem, quæ sententiam latam continet, tantum se sola efficere circa reum, quantum

efficere iudicis sententia, si post legis sententiam superveniat. Sed dixi hujusmodi legem poenalem quæ sententiam continet latam, se sola tantum erga reum operari, quantum iudicis sententia sola sine alia legis sententia operaretur damnando reum ad eandem poenam: ita reliqua omnia sunt paria, hoc tantum excepto quod una est legis, altera iudicis sententia. Sic igitur declaro illo meo assumpto antecedente, constat nihil prolius contra illud agere cap. Cum secundum leges. Ego enim dico, id omne fieri contra hæreticum per illud cap. Cum secundum leges, quod seclusa omni legis sententia faceret iudex secularis, si per solam suam sententiam solimmodo privaret hæreticum bonis suis & illa ad iudicem fisco, prohibendo fisco ne illa apprehenderet, quousque iudex Ecclesiasticus delectaret illum esse hæreticum, prout legis sententia dixerat. Tunc enim sicut legis & iudicis sententia sunt similes in verborum contextu & pronuntiatione, ita sunt pares in efficientia & infliccione poenarum. Quia sicut iudicis sententia privat hæreticum bonorum suorum dominio, ita & lex. Sicut lex prohibet fisco apprehensionem bonorum hæretici, ita iudex ariet eundem fisco ab eorumdem bonorum apprehensione. Fôitè contra eandem sententiam quis iterum objicet de poenis corporalibus quas iudex potest infligere reo, lex autem infligere non valet. Quia lex nec potest occidere, nec mutilare, nec verberare, nec carere concludere. Fateor legem nihil horum efficere posse, sed nec iudicis sententia aliquid horum efficere valet. Nam & si iudex damnet reum ad mortem, aut membri mutilationem, aut flagellam, non eo ipso reus moritur, aut mutilatur, aut flagellatur, sed per sententiam condemnans reum ad aliquid horum, præcipit Apparitoribus, atque Licitoribus ut id exequantur in reo, ad quod ipse illum per suam sententiam damnavit. Iudicis itaque sententia non occidit, nec verberat, sicut nec sententia legis, sed solum condemnat reum, ut alterum istorum ab alio patiatur: & hoc ipsum faceret lex si de reo sententiam diceret. Nam lex præciperet iudici, quemadmodum iudex Apparitoribus, atque Licitoribus, ut talem reum occidat, aut verberari faciant. Et hinc est quod de hujusmodi poenis nunquam hæctenus data est lex quæ sententiam latam, sed quæ solam sententiam ferendam contineat. Quia licet lex possit præcipere, ut tales poenæ infligantur reo, ipsa tamen se sola illas infligere non valet, sed ad illarum executionem indiget hominis ministerio. Lex potest excommunicare, suspendere, interdicere, bonis privare, ad pecuniam reddendam obligare, & ideo de illis similibus poenis potest statui lex, quæ sententiam contineat latam. Sed quia lex non potest occidere, nec mutilare, nec verberare, nec potest præcipere reo, ut aliquid horum in se exequatur, sed necessario indiget alterius hominis ministerio ad istorum executionem; ideo de nulla istorum poenarum dari potest lex quæ latam sententiam contineat. Manet itaque firmum & immobile nostrum fundamentum, quod pro principio nostræ principalis argumentationis posui, dicens, legem poenalem, quæ sententiam continet latam, id omne efficere in reo circa poenam irrogationem, quod efficere sola iudicis sententia, si de eadem re & eodem modo contra reum daretur. Ex quo firmissimo fundamento validissimæ argumentationis structura confurgit, quæ apertissime convincit verum esse id, quod in prima hujus capituli conclusione dixi, legem videlicet poenalem, quæ sententiam latam continet, obligare in conscientia reum ad reddendum poenam, quæ in

in omnibus illis capitulis declaratur latam sententiam esse, quæ continetur in illo cap. Si quis suadente. Propter quod non possum non mirari, cur Hostiensis & Joannes Andreas in cap. Prætere, de jure patronatus, dixerint hoc verbum subdatur, non exprimere sententiam latam, cum constet illud eandem significationem habere cum hoc verbo sub-jaceat, quod illis aperte contententibus sententiam exprimit latam. Et ideo ego aliud de illo sentire non possum, quam quod de hoc verbo sub-jaceo, jam dixi. Hoc tamen non absolute & sine ulla limitatione dicere oportet, quoniam si illi verbo passivæ vocis addatur nomen aliquod significans personam, per quam fit actio subjectionis faciendæ, ut puta sic dicendo, subdatur ab Episcopo, aut à Prætere, aut à quovis alio Judice, tunc fateor verbum illud dicere sententiam ferendam ab illa persona per nomen verbo conjunctum significata. Si autem verbum illud passivum absolute ponatur sine tali nomine significante personam à qua fit talis sub-jectio faciendæ, tunc verbum illud significat sententiam latam, quia tunc non denotat delinquentem fore ab alia subdendum, sed virtute legis subditum esse demonstrat. Nam valet tantum, ac si diceretur, sit subditus: quæ verba, ut ex proxime sequentibus aperte constabit, manifestissime indicant sententiam latam. Eandem conditionem & naturam tenet hoc verbum, incurrat; ob quam causam dicendum est, sententiam contineri latam in his omnibus sequentibus Constitutionibus. In capite primo de religiosis domibus, libro sexto; & in capite primo de injuriis, eodem libro, & in Clementina prima de usuris; & in Clementina 1. de sententia excommunicationis. Et idem prorsus dicendum erit de hoc verbo incidat, quod eandem tenet significationem, & nullum etiam declarat hominis ministerium. Et idem de hoc verbo recidat, sententiam est. In cap. Quod olim, de Judæis; & in cap. Clericis, de immunit. Ecclesiarum lib. 6. & in Clement. ult. de statu Monachorum, & in Clementina 1. de penis. Eandem vim & potestatem habent hæc duo verba amittant, & perdant, quæ ejusdem sunt significationis. Nullum enim istorum declarat aliquod hominis ministerium, nec aliquam hominis actionem; & ideo, ut ego censeo, ubi illa reperiuntur, etiam si sint in tempore futuro, sententia semper erit lata. Nam & hoc manifeste colligitur ex verbis, quæ ponuntur in Authentica, Licet, C. de Episcopis & Clericis, ubi postquam dictum est amittant lucrum & cætera; postea subditur, & Episcopus licentiam habeat vendicare. Quæ posteriora verba aperte declarant, quod illud verbum amittat prius positum, significavit amissionem ipso jure factam. Et de hoc verbo perdant, idem declarat glossa relata ad textum in cap. Inolita, l. 1. quæst. 1. Similia his verbis sunt hæc verba sequentia, revertatur, redeat, quæ etiam in futuro prolata, sententiam indicant latam, ut in leg. Si unquam, C. de revocandis donationibus, & in leg. Imperialem, S. Prætere, si quis in feudatus, de prohibiti feudi alienatione. Ejusdem conditionis est hoc verbum fiat, ut illo Pontifices qui solent, qui per illud non præcipiunt aliquid ab alio faciendum, sed rem quæ petitur, ab ipsis fieri declarant.

Octavo modo cognoscitur, legem aliquam poenalem continere, sententiam latam, si illa ad inflictionem poenæ utatur verbo presentis temporis indicativi modi, aut præteriti ejusdem modi. Nam per verba illorum temporum lex indicat poenam inflictam esse, non tunc infligi; & ita aperte demonstrat per ipsam legem infligi, aut inflictam esse; & inde deducitur, non esse expectandam hominis

sententiam, cum illa sit jam per legem prolata. Et hæc est concors fere omnium Jurisperitorum sententia. Non sum ausus dicere omnium absolute: quia audio esse aliquos Jurisperitos, qui oppositum de verbo temporis presentis docere non verentur. Est enim in hac disciplina hoc peculiare, ut vix unum aut alterum dogma reperias, de quo inter eos omnes conveniat: sed sæpe in re certissima & indubitata non deest, qui sententiam ab omnibus aliis rejectam velint tueri. Et hinc (proh dolor!) evenit, ut tot & tam prolixæ sint inter homines lites. Quia nulla est tam mala causa, cui desit advocatus, qui illam juvet, & vires illi ad bellum præbeat, ut vel diu in bello illa perferere valeat, quem ratione vincere non poterat. Aliorum igitur opinione rejecta, quam nunc oppugnare dedignamur, propterea quod ipsamet verborum proprietates & nativa significatio illam expugnat, constanti animo teneo, verba presentis aut præteriti temporis latam indicare sententiam. Non enim patitur ratio, ut quod presentis aut præteriti temporis est, in sensum futuri temporis transferatur, nisi forte participium futuri temporis illis addatur. Quoniam hoc (ut alias dixi) solet verborum naturas mutare, & ad suas convertere. De tempore presentis, quod sententiam exprimat latam, disserit Panormitanus in cap. Cæterum; & cap. Nonnulli, de rescriptis; & in cap. Quisquis de elect. & in cap. Quærelam, de jurjurando; & in cap. Novit, in fine, de his quæ sunt à Prælate; & in multis aliis locis, quæ fastidiosum esset recensere. De verbo præteriti temporis tractat idem Panormitanus in dicto cap. Novit. Et de hoc verbo nescio, an ab aliquo unquam fuerit dubitatum, an sententiam semper exprimat latam: quamquam de verbo presentis temporis (ut dixi) alii aliter sentiant. Et de participio præteriti temporis omnes etiam concorditer docent, quod latam sententiam semper certo demonstrat. De qua re plurima sunt in jure exempla, à quibus aliqua paucula proferre decrevi, in quibus aperte sententia exprimitur lata. In cap. Extirpandæ, de præbend. & in cap. Quorundam, de Judæis; & in cap. Privatos, de sententia excommunicationis; & in cap. Quoniam, de officio ordinarii; & in cap. ult. de temporibus ordinationum, lib. 6. Et multa alia exempla his qui in jure canonico aut civili versantur, passim occurrunt. Sed circa participium præteriti temporis dicit Felinus in cap. Rodolphus num. 30, quod quando illud jungitur futuro, mutat naturam suam, & vertitur in futuri naturam, ut dicat non latam, sed ferendam sententiam. Dicit itaque, quod hæc verba, novit se suspensum, indicant ferendam sententiam. Et in hac sententia sibi est contrarius, qui in eodem capitulo in fine ejusdem numeri 30, dicit, quod ista verba, novit teanathemate percussum, dicunt sententiam latam. Prætere, in cap. ultimo, de hæreticis, dicitur: Absolutos se noverint, ubi glossa exponit, ipso jure. Et glossa in cap. Extirpandæ; S. Quia vero, de præbend. illa verba, sciat se privatum, declarat ipso jure; & in cap. 2. de solutionibus, & in cap. Si quis, de simonia, ponuntur ista verba, noverint se suspensos, & utrobique glossa declarat ipso jure. In his omnibus potius inspicendum est participium præteriti temporis, quam verbum futuri, quia participium convertit in sui naturam verbum futuri temporis, sicut facit verbum presentis temporis, cui si jungatur, significat rei præteritionem, & non presentiam.

Octo generales & universales regulas hæcenus dedimus, per quas quisquis eas bene percuratus fuerit, facile cen-

conferat de quilibet lege poenali, an sententiam contineat latam. Hæc omnes præcisissime regulæ comprehendunt omnia quæ Felinus in illo capitulo Rodolphus, si capitulo ordinis tumultuarie congestis. Brevisque hic invenies, quorum non meminit Felinus. Andreas Tiraquellus est multo copiosius & ordinatius, quam Felinus de hac re disseruit; hic tamen, nec plenum ordinem est affeculus propter innumeratæ fallentiarum regulas, quæ, ut memoriam juvare possent, multo breviori numero comprehendere debuisse. Oportebat enim regulas aliquas generales (ut nos fecimus) excogitare, quarum qualibet multas simul particulares comprehenderet. Deinde, & ipse Tiraquellus, qui tam prolixè de hac re disseruit, aliqua ad hanc rem necessaria omisit. Nam primi tres modi, quos ego protuli ad cognoscendum sententiam latam, fuerunt ab ipso Tiraquello, sicut à Felino penitus omisi. Aliqua etiam refert Tiraquellus, quæ ego ex industria omisi, propterea quod sunt prorsus aliena ab ea materia, de qua ego in hoc opere differere statui. Non enim de omni lege, quæ sententiam continet latam, sed de sola hujusmodi legè poenali impræsentiarum differo. Unam tamen regulam generalem de hac re scribit Tiraquellus, quam ego ex industria hic omisi, propterea quod de multis illius particularibus alii aliter sentiunt; & mihi pro nulla sui parte placeat. Nam in quinquagesima nona fallentia futuri temporis hanc regulam statuit generalitèr: In quibuscumque verbis executivis (ut nostri appellant) id est, denotantibus executionem actus, & quæ sua natura habeant vim privativam, si annexam privationem, prolata etiam in futuro tempore sunt latae sententiæ. Hæc ille. Et certe per hanc regulam, ad fallentiam, ut ille appellat, qualis qualis illa sit, potuisset vitare multas alias particulares fallentias, quæ sub illa comprehendere poterant. Nam hæc verba, privetur, spolietur, amoveatis, removeatis, abjiciatur, expellatur, & alia similia, de quibus ille singulatim, & per particularia capita disserit, verba executiva sunt, & quorum aliqua privationem apertam expriment: nullum tamen eorum (ut ego censeo) exprimit sententiam latam. Quia quodlibet eorum respicit judicem à quo operatio illa faciendâ est. Et inde convincitur, ut nisi talibus verbis addatur adverbium aliquod ex his, quæ supra diximus, quod omnem excludat dilationem, semper intelligendum sit id, quod per tale verbum præcipitur, faciendum esse post causæ cognitionem, & post sententiam à judice datam. Et hoc bene advertit Felinus in dicto cap. Rodolphus, numero 33, in fine, ubi ait, quod licet verbum sit executivum, si tamen indiget hominis ministerio ad executionem faciendam, dicit sententiam ferendam, & non latam. Nam per alium hominem & non per legem est homo spoliandus, privandus, removendus, abjiciendus, & expellendus. Ideo omnes illas dictiones ego enumerare nolui inter illas quæ latam sententiam indicant.

Sed circa omnes dictiones, quæ latam sententiam demonstrant (ut nihil, quod ad rem faciat, intactam relinquam) duo mihi videntur generaliter annotanda. Primum est, quod licet omnes illæ dictiones ex sua propria & nativa significatione habeant significare latam sententiam, sæpe tamen ex accidenti causa impediuntur à sua propria significatione, & sic vertuntur in illam, ut ferendam significant sententiam. De qua re nihil nunc dicam, propterea quod primo capite hujus secundi libri jam de hac re differui. Alterum est, quod licet constet legem aliquam poenalem continere sententiam latam, nunquam aliquis in

eam incidit sententiam, si non consummaverit crimen, pro quo est à jure imposita poena, quamvis illud inchoaverit. Nam etsi in gravibus & atrocibus delictis puniatur conatus proximus delicti, ac si delictum esset consummatum, ut glossa & Doctores dicit in l. Si quis, C. de Episcopis & Clericis, & l. Is qui cum telo, C. de Sacerdotibus hoc tamen non fit in poenis, quæ sunt ipso jure, aut per legis sententiam impositæ. Quoniam etsi quis vehementer conaretur committere crimen aliquod quamlibet grave & atrocè, si tamen illud non consummaret, nunquam (ut dixi) in eas poenas incideret, quæ sunt per legis sententiam latam declaratæ. Et ideo nunquam aliquis incidit in excommunicationem à jure latam, quamvis conetur facere id, propter quod est imposita excommunicatio, nisi vere perfecit illud, id est læserit, vel præcepit, vel contulit, vel aliud simile fecerit, propter quod est à jure lata excommunicationis sententia. Hoc annotavit, & dixit semper menti tenendum Abbas in cap. Cum in cunctis, S. Clerici sane, de Electione, in secundo notabili; & Philippus Decius in eodem loco, in tertio notabili. Sed ante illos prior Joannes Andreas hoc idem docuit, & dixit esse notandum in cap. Perpetuo, de Elect. lib. 6. & in regula, In poenis, de Regulis juris, eodem libro, in mercurialibus suis. Et ob hanc causam admoneo lectorem, ut quam de lege aliqua poenali fuerit disputatio, diligenter advertat qualis sit res, aut operatio, quæ per talem legem prohibetur, & propter quam imponitur à lege poena. Quo bene considerato, intelligat nunquam aliquem incurrere poenam à lege ipso jure impositam, nisi rem à lege prohibitam consummaverit. Licet igitur æque peccet is, qui suo consilio alterum ad peccandum inducit, ac ipse delicti patrator, non tamen incidit in poenam contra delicti patratores ipso jure impositam, nisi ipsa lex utrumque in eadem poena comprehenderet, videlicet consentientem & facientem. Eadem ratione motus Dominicus de sancto Gemiliano, in cap. Indemnitate, S. Postremo, de Electione, libro 6, dicit, quod poena imposita procurantibus ortum discordiæ, non comprehendit nutrientes jam exortam, nisi aliud exprimat. Et hoc dicit esse annotandum ad intelligentiam statutorum quæ similes poenas imponunt. Multæ aliæ sunt conditiones, & (ut nostri loquuntur) qualitates quæ conveniunt legi poenali sententiam latam continentem, de quibus ego nihil dicere statui, sed hanc provinciam Jurisperitis committo, ad quos potius de illis disputare spectat. Ego enim nolens in messum alienam falcem mittere, de hac sola legis poenalis conditione & potestate velut Theologus differere decrevi, quæ respicit obligationem ad culpam. Nam hæc res, cum à principis legis naturalis deducenda sit, potius ad Theologos, ni fallor, quam ad juris humani peritos pertinet. Theologorum siquidem munus est, utrumque jus divinum, videlicet positivum & naturale, quod in sacris literis potissimum continetur, interpretari.

CAPUT VIII.

Quod omnis lex poenalis, quæ sententiam continet à jure latam, obligat in conscientia ad poenam in illa statutam, absque

Postquam regulas certas & generales proposui, per quas quisquis illis bene fuerit usus, facile poterit cognoscere quæ lex poenalis contineat sententiam latam, oportuit, ut de hujusmodi lege poenali conclusionem

executio fiat. Quod intellige quando factum non est notorium: sed si factum esset notorium, & Judex assignaret terminum ad excusandum factum, & non fieret excusatio, posset fieri executio absque alia declaratione. Hæc Dominicus. In quibus verbis ad potissimum annotandum est, quod ait non esse necessariam Judicis declarationem, quando factum est notorium. Factum autem semper (ut alias dixi) est re notorium: ergo propter ipsam reum non erit, juxta Domini sententiam, necessaria Judicis declaratio.

Felinus in cap. Rodolphus de Rescriptis, in §. Sed declaratoria sententia, dicit primo sententiam declaratoriam esse necessariam, & postea hanc conclusionem, temperare volens, dicit hæc verba: Limita primo prædicta, nisi factum esset adeo notorium, quod nulla esset opus declaratione: quia tunc non habet locum dictam caput, cum secundum leges. Ita notat Dominus Abbas in cap. Cum non ab homine, versiculo, Sed certe si subtiliter, de judiciis, Quia in certis non est opus conjecturis, cap. 2. de Regularibus lib. 6. Unde textus in dicto cap. Cum non ab homine, non dicit aliquid de declaratione præmittenda traditioni curiæ sæculari: quia videtur notoria incorrigibilitas, quando præmissio triplici gradu: pœnæ, ille reperitur inherere suis iniquitatibus. Et aliquibus interpositis, subdit: Et ita intellige tu glossam in cap. Commissa, in verbo, iusto impedimento, de electione lib. 6. dicentem, quod in casu capituli, licet canon, eodem titulo, potest collator conferre beneficium ipso jure vacans, absque alia pronuntiatione super privatione incurra. Est enim notorie incurra illa pœna privationis. Hæc Felinus in illa prima limitatione. Et postea in tertia limitatione ejusdem conclusionis, iterum sic ait: Limita tertio respectu fructuum, quoniam ad hoc ut debeantur fructus, non requiritur declaratoria super privatione jure imposita, sed statim à die incurse pœnæ debetur fructus. Ita tenet glossa, & Angelus in Authentica de incestis nuptiis in principio, & ibi infert, quod non valet instrumentum confectum à tabellione privato jure tabellionatus, cum confectio instrumentorum sit fructus officii: nisi fuisset occulte toleratus. Hactenus Felinus, qui sententiam Abbatis, & Domini in omnibus quæ ad nostram conclusionem spectant, sequitur.

Barbatus in repetitione cap. Rainaldus, de testamentis, fol. 11. col. 1. hanc eandem sententiam docet, sic dicens: Sequar ergo questionem inceptam de foro conscientie. Utrum hæres non consciens inventarium, teneatur ultra vires hæreditatis. Et mihi videtur de jure dicendum quod teneatur: quod sic demonstro ad oculum supra Hostiensem, Barthulum & sequaces. Ubi cumque pœna est imposita à lege ipso jure, quis non potest retinere jus alteri quæsitum, cap. 2. de præscriptionibus, lib. 6. notatur in leg. Commissa, ff. de publicanis. Et adducit quod voluit Dominus Abbas in cap. de constitut. Sed ista pœna quod hæres teneatur ultra vires hæreditatis non consciens inventarium, est imposita à lege ipso jure, & ex legis dispositione: ergo salva conscientia non potest scire hæres quin solvat creditoribus ultra vires hæreditatis, cum ipso jure sit acquisitum jus creditoribus. Hactenus Barbatus, qui adeo aperte nostræ patrocinatur opinioni, ut nihil favorabilius dici possit.

Philippus Decius in capite, Canonum statuta, num. 20. extra de Constitutionibus, quamvis impugnat rationes quibus innitur Abbas ad inveniendum prædictam sententiam, ipse tamen aliis rationibus motus, eidem subscri-

bit sententiam. Et iterum eandem sententiam docet in leg. Quod à quoque, ff. de regulis juris. Illius verba nolò impræsentiarum referre: propterea quod in cap. sequenti oportebit me illa citare tamquam illi proposito etiam deservientia. Si quis igitur illa videre optat, in capitulo sequenti reperiet. *Paulus de Castro in leg. 1. §. Ad bestias, ff. de postulando, aperitissime docet pœnam à lege ipso jure impositam obligare reum in conscientia etiam ante Judicis sententiam. Eius verba sunt hæc: Nota quod delinquens eo ipso quod deliquit, videtur consentire, ut sibi imponatur pœna à jure præfixa. Unde allegatur quod delinquens naturaliter obligatur ad pœnam delicti, etiam antequam sit condemnatus: postea vero est obligatus civiliter & naturaliter. Hæc Paulus de Castro, vir quidem magnæ apud Jurisperitos auctoritatis.* Ex his Pauli verbis nunc proxime citatis intelligo quædam Baldi verba, & agnosco illum meæ favere sententia: Nam in leg. Id quod pauperibus, & Clericis, quæst. 9. hæc quæ sequuntur verba refert: Non quæritur, an executor constitutus ad solvendum debita, possit solvere debita naturaliter tantum? Die quod non, ut ff. de solutionibus, l. Si is cui, §. Flavius. In contrarium tamen facit ratio naturalis: quia ille §. loquitur in contractibus, sed non loquitur in iudicio anime; ubi debitum naturale urget, sicut naturale & civile. Et istud credo, verius, quia Ecclesiasticum forum non curat de obligatione civili, ut extra de pactis, cap. 1. Hactenus Baldus. In quibus verbis id potissimum annotandum est, quod dixit in iudicio anime æque urgere debitum naturale solum, ac debitum naturale & civile simul. At debitum naturale ad pœnam ipso jure impositam (ut ex dictis Pauli de Castro constat) debet delinquens antequam sit condemnatus; post condemnationem vero habet pœnam debitam naturali & civili. Nam debitum naturale est illud, quod contrahitur ex virtute & potestate legis naturalis, aut quæ à lege naturali deducitur, & hoc debitum respicit forum secretum, quod conscientia appellari solet. Cum autem legi naturali proximum sit, ut delicta sint punienda, ideo illi debitum naturale ad pœnam dicunt esse in eo qui transgreditur legem poenalem, quæ sententiam continet laram. Debitum civile dicunt esse ex Judicis sententia, & hoc respicit forum exterius: ob quam causam ego suspicor ab istis appellatum esse civile. Ex qua verborum intelligentia convincitur, ut in iudicio anime tantum obligetur reus ad pœnam à lege ipso jure præfixam absque Judicis sententia, quantum obligaretur post datam à Judice sententiam. Et hinc apparet qualiter intelligendus sit Baldus, si quando forte ait sententiam Judicis esse necessariam, ut reus teneatur ad pœnam à lege statutam. Intelligendus est enim de obligatione civili, & quantum ad forum exterius; non autem intelligit talem sententiam esse necessariam, quantum ad debitum naturale, & in foro conscientie. Neque huic sententia obstat, quod Baldus in eodem loco post prædicta verba, paucis interpositis, subdit, dicens, quod si pœna transivit ad condemnationem contra defunctum, executor potest vendere pro pœna solvenda; si vero pœna non transivit ad condemnationem contra defunctum, non potest vendere ad solvendum: quia talis (ut ait) non debetur in foro anime. In his verbis Baldus loquitur de pœna imposita per legem, quæ sententiam continet à Judice ferendam. Et de hac pœna verum est, quod ad illam non teneatur executor, nec pro illa solvenda potest aliquid vendere, si defunctus non fuerat ad illam damnatus. De pœna au-

tem quæ est à lege ipso jure imposita, non sequitur Baldus: quoniam alias sibi ipsi contradiceret, qui prius dixerat executorem esse obligatum in iudicio anime ad solvendum ea debita, quæ defunctus naturaliter tantum debebat, & non civiliter. Angelus de Perusio in Authentica de incestis nuptiis, num. 2. aperitius quam Baldus eidem sententia favet, sic dicens: Nota doctrinam, quod ubi lex dicit aliquem privari jure suo, intelligitur ipso jure absque sententia. Et per hoc dico, quod licet verbum futuri temporis privationem inducens intelligatur, ut inducat privationem demum lata sententia, ut l. In criminali, C. de jurisdictione omnium Judicum: & l. Jubemus, §. Sane, C. de sacrosanctis Ecclesiis, hoc est verum, nisi ibi sit dictio mox vel statim, vel incontinenti: quia tunc intelligitur ipso jure, non autem per sententiam, cum sententia non possit dari mox, statim, vel incontinenti, ut l. 2. C. de jurisdictione omnium Judicum. Hæc Angelus de Perusio. Et aliquibus interpositis, num. 5. hæc quæ sequuntur ait: Per istam glossam, juncta etiam lege hic allegata in glossa, dic quod si statutum dicit, quod tabellio falsum committens, sit privatus ipso tabellionatus officio, quod etiam ante latam sententiam contra eum non poterit instrumentum conficere. Quia conficere instrumenta, est frui tabellionatus officio. Sed ex quo statutum privavit ipsum officio, jure privavit eum fructu ipsius officii, qui consistit in instrumentorum confectio. Et ideo instrumenta per eum facta, post ejus falsitatem commissam, non valent, nisi forte teneantur propter publicam utilitatem, & communem errorem, ut fuit in Barbario, ut l. Barbarius, ff. de officio prætoris. Hactenus Angelus de Perusio.

Jafo in tertio libro Consiliorum suorum consilio 21. differens de quodam decreto proclamato Mediolani, anno Domini 1446. hæc quæ sequuntur verba ait: Cum decretum dicat ipso jure & facto: ergo sine ministerio Judicis, & sic absque alia sententia declaratoria, secundum Baldum in leg. prima, C. de secundis nuptiis: & Barthulum in l. prima, ff. de infamibus. Unde dicit ad propositum Baldus in leg. 1. col. 4. in fine, C. Ne ex delictis defunctorum, in versiculo, sed dubitatur eo casu & quod lex, Qui delatorem, procedit quando facta confessio stabat in suis finibus; secus si transit in condemnationem Judicis, vel legis, vel statuti, ut in casu prædicti. Secundo responderetur, quod etiam executio sit facta sine aliqua declaratione, tamen valet & tenet, ut notat Innocentius in cap. Ex ratione, de appellationibus, quem refert & sequitur Baldus, reputans ejus dictum tenendum menti, in cap. 1. de secundo sine culpa non amittendo. Hæc Jafo, qui non solum meæ patrocinatur opinioni, sed refert Barthulum & Baldum in eadem esse sententiam.

Antonius Corsetus in singularibus suis in tit. Pœna, versiculo, Ubi cumque pœna, &c. aperitissime huic meæ opinioni suffragatur, sic inquit: Ubi cumque pœna apponitur ipso jure à lege, debetur non solum in foro judiciali, sed etiam in foro conscientie seu penitentia. Istud assumptum probatur in cap. 2. de præscriptionibus lib. 6. Hoc voluit Dominus Abbas in cap. 1. de Constitut. Refert & sequitur Dominus meus in repetitione cap. Rainaldus, de Testamentis, circa finem. Hæc Antonius Corsetus, qui tam aperte huic meæ opinioni favet, ut nihil sit quod ab illo in hac parte desiderari possit. Ut autem verba illius ultima declarem, credo illum sub nomine domini ipse intellexisse Barthulum, propterea quod ille super prædictum capitulum, Rainaldus, repetitionem edidit, in qua (ut

ex verbis supra citatis constat) hanc sententiam docet, probans illam eodem textu, quo Antonius Corsetus, Andreas Tiraquellus in Commentariis quæ nuper edidit super leg. Si unquam, in verbo, Revertatur, C. de revocandis donationibus, recenset multa discrimina, quibus sententia lata à sententia ferenda discernitur: & in secundo discrimine hæc verba refert: Quum quid sit ipso jure, statim ad id tenetur in foro quod conscientia appellant, etiam si pœna sit, quæ quidem alias ex sententia glossæ in cap. Fraternitas 12. quæst. 2. cum similibus non debetur in eo foro. Ita voluit Pandorinanus in cap. 1. de Constitutionibus: Hæc ille. Præter hos tam multos & tam illustres Doctores, qui huic meæ sententia patrocinantur, extant multæ ordinariæ glossæ textuum ex jure canonico, quæ hanc laudant, & tinentur opinionem, in cap. Quam sit, in verbo, Eo ipso, de electione, lib. 6. hæc verba dicit glossa: Nec requiritur alia privationis sententia, licet ubi dubium esset, declarari posset sententia illam esse privatum. Et in eodem cap. in ultima glossa, quæ est super hoc verbo, Vacatur, sic ait: Dixit Garcia per sententiam, & ideo aliud in isto casu, quam in superiori: quia majus vinculum contractum est post consensum, quam ante, & ideo difficultus rumpitur. Guillelmus contra: quod verius puto, cum hic dicat littera, eo ipso viribus vacatur. Per quod satis patet, quod est canon lata sententia, non ferenda. Hæc ibi glossa. Et in cap. Commissa, in verbo, iusto impedimento, eodem titulo & libro, dicit, quod si quis electus ad parochialem Ecclesiam, neglexerit infra annum ad sacerdotium promoveri, statim illo non vocato, possit Ecclesia alteri conferri, juxta cap. Licet canon, eodem titulo, & libro. In Clementina, Quoniam, in verbo, Eo ipso, de vita & honestate Clericorum, dicit glossa hæc verba: Hic ergo non est necessaria monitio, nec sententia. Et in Clementina, Mul-torum, de pœnis, glossa ultima, hæc ait verba: Non requiritur sententia, quam incurrit ipso facto, sed sufficit publicatio. Hæc in glossa. Cujus glossæ sententiam laudat, & tuetur Joannes de Imola in eodem loco.

Bece vides, candide Lector, quor, & quales habeo patronos, qui meæ adspirantur opinioni, & illam pro viribus tuentur. Multi forte alii sunt Jurisperiti hujus sententia patroni, quos fateor me ignorare. Sed satis est homini Theologo tot à meâ professione extraneos non ex aliorum relatu, sed ex facie nosse, & illorum scripta investigasse, ut tandem invenirem patronos, qui meæ faverent opinioni. Nam multi ex meis Theologis qui mecum de hac re colloquebantur, & me in hac sententia semper constantem videbant, objiciebant mihi omnium Jurisperitorum catervam, quos omnes, dicebant contrariam mihi tenere opinionem. Et ex ipsis Jurisperitis quidam, ut viderunt opus quod De justa hæreticorum punitione edidi, in quo aliquid ad hanc rem pertinens dixi, exprobrabant mihi quod in hac sententia essem singularis, & nullum alium præter Abbatem haberem meæ opinionis fautorem, acque tutorem. Væ itaque, juxta Salomonem, mihi minabantur: quia si cadere contingeret, non haberem sublevantem. (Eccl. 4.) Ego vero qui de hujus opinionis veritate nimium securus eram, & illi vehementer fidebam, quasi impossibile arbitrabar illam fuisse hæcenus tam solam, & tam desertam, ut nullum alium præter Abbatem habuerit tutorem. Hæc igitur causa vehementer urgente, coactus fui, quotquot potui, perquirere Doctores, qui huic tam aperte veritati faverent, & inveni

hos

hos quos habemus recentius. **A** Sed circa hanc nostram primam hujus capituli conclusionem, quam à tot tantisque doctis viris laudatam, atque probatam esse diximus, admonere lectorem decrevi, ut intelligat hanc nostram conclusionem non esse tam universalerem, quin aliquam pariat exceptionem. Nam si semel lege aliqua generali decretum fuisset, nullam legem poenalem obligare ad poenam ante iudicis declarationem, & si mille post illam datam extarent leges poenales, quae sententiam continerent à jure latam, nulla tamen earum obligaret ad poenam sine sententia criminis declarativa à iudice lata. Et certe si aliqua talis lex, qua admonerentur omnes nullam legem poenalem obligare ad poenam sine iudicis sententia, semel in jure communi posita fuisset, libentissime manibus (ut dicitur) & pedibus ad illos transire sententiam, qui docent nullam talem legem obligare ad poenam ante iudicis sententiam. At cum nulla talis (ut capite sequenti ostendam) in toto jure communi habeatur, coactus sui sentire eas communis juris leges, quae sententias continent à se latas, obligare ad poenam, absque aliqua iudicis sententia. Verum etsi talis universalis lex in illo jure communi, sive canonico, sive civili habeatur, aliqua tamen respectu conversationem considerant, conscientiam suorum subditorum consulerent volentes, universali lege admonerent, suos subditos se per nullam legem à se conditam, aut postea condendam, etiam si sententiam contineat à se latam, obligare ad poenam, nisi prius sententia accedat, quae declarat crimen fuisse perpetratum. Talis lex fuit à Fratris Ordinis Minorum Regularis Observantiae pro se ipsis condita in Capitulo Generali anno Domini 1526. Absissii celebrato, cui capitulo ego interfui custos custodum Provinciae Sancti Jacobi. Ut autem quod dico clarius elucescat, verba ipsius legis, aut statuti hoc inferre decrevi, & sunt quae sequuntur: Declaratur quod ubicumque in nostris statutis generalibus, vel particularibus taxatur aliqua poena incurrenda ipso facto, in talem poenam non incurritur, nisi post declarationem factam à praelato. Praelatus autem non declarat delinquentem commississe factum, pro quo poena erat imposita ipso jure, nisi per rei evidentiam, vel legitime de crimine confiterit. Post declarationem tamen hujusmodi, ipso facto reus in poenam venit impositam, sine nova impositione. Haec sunt verba statuti. In quibus verbis id potissimum annotandum est, quod ait non esse necessariam novam condemnationem, sed satis esse solam criminis declarationem. In hoc Capitulo Generali ubi hoc statutum conditum fuit, multi fuerunt viri religiosi in Theologia & Jure Canonico doctissimi, è quibus aliqui in schola Parisensi Doctoratus insignia susceperant. Inter hos omnes re hac plene prius (ut oportebat) discussa, tandem ab omnibus decretum est, ut tale generale statutum conderetur. Hoc autem fieri non videretur illis necessarium, si viri illi doctissimi intellexissent; ex ipsa rei natura aut ex jure communi oriri, ut nullus possit in poenam à jure latam incurere, nisi prius accedat iudicis sententia qua declaratur crimen esse perpetratum. Sed quia optime adverterunt non esse necessariam iudicis sententiam, ad hoc ut reus incidat in poenam, quae per legis sententiam ipso jure praefixa est, ideo ad sedandas fratrum conscientias, & tollendos scrupulos qui saepe ex talibus poenis à jure latas oriri poterant, decreverunt hoc statutum condere, per quod facile omnes scrupuli tolluntur. Et certe nisi Fratres Minores per tale statutum prudenter sibi

ipsis prouiderent, ego non dubitarem asserere fratres ejusdem ordinis, qui contra sui ordinis statuta deliquerint, esse obligatos in conscientia ante omnem praelati condemnationem ad sustinendas poenas in suis statutis ipso facto, aut ipso jure impositas. Neque ab hac obligatione ego excusarem illos, propterea quod alio generali statuto declaratum ante fuerat, nullum sanctorum statutorum obligare ad culpam aliquam. Nam illi generali statuto potuit per aliud particulare derogari. Et ideo nisi declaratio supradicti statuti addita fuisset, merito credi potuisset in omnibus statutis poenalibus, quae poenam ipso jure imponunt, esse derogatum illi priori statuto, quo cavetur, nullum statutum obligare ad culpam. Non enim possunt haec duo statuta simul stare, primum videlicet, quod ait, nullum statutum obligare ad culpam & alterum, quod obligat ad poenam in foro conscientiae solvendam. Et ideo ut omnis tollatur contradictio & absurditas, oportet illud generale statutum sic interpretari, ut ab illo intelligatur excipi aliud particulare, quod de obligatione ad poenam postea conditum est. Nam (ut dicitur de Regulis juris, lib. 6.) generi per speciem derogatur. Quae regula adeo vera est, ut non solum pro jure humano, sed etiam pro sacrae scripturae vera intelligentia summe necessaria. Quoniam per hanc regulam multa quae in sacra scriptura velut ex diametro pugnant videntur, facile conciliantur. Ex his tam multis aliqua subjiciam, ut ex illis agnoscat lector quam necessaria sit etiam in sacris litteris, nedum in statutis humanis, hac regula juris uti. In Levitico, cap. 11. de animalibus, quae comedi possunt, Dominus differens, hanc generalem statuit legem: *Omne (inquit) de volucris, quod graditur super quatuor pedes, abominabile erit Domino.* Et tamen postea adhaec de volucris loquens, ait: *Quidquid autem ambulat quidem super quatuor pedes, sed habet longiora retro crura, per quae saltit super terram, comedere debetis.* Si omne quod graditur super terram erat abominabile, quomodo postea permittit, ut id quod longiora habet retro crura comedatur? Apertissima certe erit in his contradictio, nisi in illa priori lege generaliter intelligatur exceptum id, quod postea conceditur. In lib. Job, cap. 25. juxta septuaginta Interpretum translationem, generali elocutione dicitur: *Nemo mundus à sordibus, nec infans, cujus est unius diei vita super terram.* Tamen de Christo dicit beatus Petrus 1. 2. quod peccatum non fecit: & idem de beata Virgine omnis faretur Ecclesia. Nam licet aliqui censent eam in peccato originali fuisse conceptam, omnes tamen fatentur illam fuisse in gratia, quum ex utero matris exiit, & sine ullo peccato mortali, aut veniali perpetuam vitam duxisse. Qui fieri potest ut beata Virgo ab introitu usque ad exitum vitae sine peccato fuerit, & nemo sit mundus à sordibus, nec infans, cujus est unius diei vita super terram? Tertium profero exemplum de illa generali elocutione, quam Salvator prouit, dicens: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non potest intrare in regnum Dei.* Ex qua sententia colligi posset, martyrium pro Christo consummatum non esse satis sine baptismo aequae ad vitam aeternam assequendam: sed quia alibi baptismus sanguinis commendatur à Christo, ideo oportet intelligere illum in illa priori generali propositione fuisse exceptum, quamvis illic non fuerit expressus. Et hoc ipsum aperte docet Hugo de Sancto Victore, sic dicens 2. part. 6. cap. 7. Qui enim dixit: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non potest intrare in regnum Dei.* idem ipse alibi dixit: *Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo.* Quod ergo ibi

dicitur non est, subintelligendum tamen est, quamvis dictum non est, quoniam alibi dictum est. Haec Hugo. Potuissent multo plura proferre similia exempla, quae omnia causa prolixitatis vitandae omitto, propterea quod ista impraesentiarum sufficere mihi videntur. Sed haec & aliae hujusmodi universales elocutiones sic accipiendae sunt, ut in illis semper intelligatur excepta ea quae alibi particulari elocutione contrarium dicunt, etiam si illic expresse non excipiuntur. Illa ergo generalis elocutio quae habetur in Levitico, hunc debet habere sensum: *Omne volucrum, quod graditur super pedes, abominabile erit vobis, praeter illud quod longiora habet retro crura, per quae saltit super terram.* Et quod Job dixit, sic debet intelligi: *Nemo mundus à sordibus, nec infans, cujus est unius diei vita super terram, praeter Christum & Virginem, ejus matrem, qui perpetuo sine peccato vixerunt.* Juxta hunc modum exponit beatus Paulus versum illum ex Psalmo 8. *Omnia subiecit sub pedibus ejus.* Nam in epistola ad Corinthios epistola, de Christo Salvatore nostro loquens, cap. 15. ait: *Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus ejus. Novissime autem inimica destruetur, mors. Omnia enim subiecit sub pedibus ejus. Cum autem dicat: Omnia subiecit sunt ei, sine dubio praeter eam, qui subiecit ei omnia.* Ecce qualiter Paulus docet in illa generali Prophetae elocutione, debere intelligi, quamvis illic non exprimat esse exceptum id, quod alibi particulari elocutione constat esse exceptum. Ad hunc igitur modum intelligere oportebit statutum illud, quod generali elocutione sic ait: *Nolumus per aliquod nostrum statutum aliquem obligare ad culpam.* Ab hac enim generali elocutione intelligere oportet, eo ipso esse exceptum statutum illud particulare, quod clarissimis verbis ostendit se obligare ad poenam in foro conscientiae reddendam. Et ita, juxta regulam juris supra citatam, generi per speciem derogatur. Alioqui aperta esset inter generale & speciale statutum dissonantia. Nam si statutum particulare dicit se velle, ut in foro conscientiae sint eo ipso obligati ad poenam, aut dicat, eo ipso sine alia sententia esse obligatos: tunc verum non erit, quod in generali statuto dicebatur, nullum videlicet statutum obligare, nisi ab hac generali elocutione intelligatur, tunc excipi illud particulare, quod de obligatione ad poenam postea conditum est. Et hinc clare convincitur deceptum fuisse Cajetanum in Commentariis super 2. Sancti Thomae, q. 186. art. 9. Illo enim loco beatus Thomas differens de obedientia Religiosorum quantae sit virtutis & potestatis ad obligandum subditos, tandem in responsione ad primum principale argumentum, haec verba ait: *In aliqua tamen religione, scilicet, Ordinis Praedicatorum, transgressio talis, vel omisio ex suo genere non obligat ad culpam mortalem, neque venialem, sed solum ad poenam taxatam sustinendam: quia per hunc modum ad talia observanda obligatur.* Haec Sanctus Thomas. Circa haec verba Cajetanus movet aliqua dubia, quorum tertium est: *An reus transgrediens statutum incurrat culpam, si non sustinet poenam.* Et respondet, quod ubi tale statutum universale est de non obligando ad culpam, sicut esse dicit in statutis Fratrum Praedicatorum, ibi dicit nullam esse culpam, quamvis non sustineat reus poenam quae per statuta fuerat illi praecipita. Sicut non peccat (inquit ille) violando silentium, ita etiam non peccat omittendo poenam, quae propter violatum silentium est in statutis expressa. Hanc tamen illius sententiam ego probare non possum. Nam in Ordine Fratrum Minorum (ut alias me dixisse memini) habetur tale statutum gene-

rale quo admonentur subditi, ut intelligant, nullum sui Ordinis statutum obligare ad culpam aliquam mortalem, vel venialem. Hoc tamen statuto non obstante, re ipsa intelligimus, aliquam esse in aliquibus statutis poenalibus obligationem ad culpam saltem venialem, si reus omittat eam subire poenam, quae est illi per statutum praecipita. Haec autem obligatio inde nobis datur intelligi, quod si reus omittat eam sustinere poenam, quae est per statutum decreta, reprehenditur à praelato, & alia insuper gravior illi propter talem poenae omissionem, infligitur à praelato poena. Et credo idem contingere in Ordine Fratrum Praedicatorum, & in quocumque alio ordine, qui bonis moribus, ut ille, regitur & gubernatur. Hoc autem iuste fieri non potest, si nullam crederent esse in tali omissione culpam, saltem venialem. Non est enim aequum, ut quis sine culpa sua, vel aliena reprehendatur, & poenam insuper sustineat. Culpam igitur aliquam hoc ipso ostenditur esse in omissione poenae, quod qui illam omittit, reprehenditur & punitur. Forte hic aliquis respondebit, negando, quod non possit aliquis sine culpa iuste reprehendi & puniri, & dabit exemplum in eodem Monacho Ordinis Minorum, aut Praedicatorum, qui transgrediens statutum sui Ordinis (ut diximus) non peccat, & tamen illi infligitur poena per statutum sui Ordinis decreta. Fator ita esse, sed hoc ideo sustinet, quia ipse per statuta sui Ordinis se obligavit ad poenam, & ideo, quamvis culpa non praecesserit, tenetur poenam subire. Et hinc est, quod omittens poenam, peccet, quamvis transgrediendo alia, quae in statutis decreta sunt, non peccet, quia ad poenam se voluntarie per statutum obligavit: ad alia autem in statutis contenta noluit sic se obligare. Praeterea haec Cajetani sententia ex diametro pugnat cum littera sui statuti, quae talis est. *Ut unicuique & paci totius Ordinis provideamus, volumus & declaramus, ut constitutiones nostrae non obligent nos ad culpam, sed ad poenam.* Haec sunt verba statuti. Ex horum tenore verborum constat, statuta Ordinis Praedicatorum obligare ad poenam. Sed si nullam incurrit culpam, qui ex deliberatione omittit poenam, quomodo est possibile, ut ad illam fuerit obligatus? Qualem quaevis habet vim & potestatem talis obligatio, si absque culpa potest quis contra talem obligationem omittere poenam? Nam quisquis omittit quod est obligatus facere, peccat juxta qualitatem obligationis. Et certe (ut ingere fatetur) ego non possum intelligere, quomodo haec duo coherere possint, ut quis sit ad aliquid obligatus, & illud omittens nullo modo peccet. Nam communis est omnium Theologorum sententia in peccatis, quae sola omissione committuntur, gravitatem culpe aestimandam esse per quantitatem obligationis, ut quanto major fuerit obligatio ad faciendum aliquid, tanto gravius peccat qui omittit illud. Ex quo necessario sequitur, ut Monachus Ordinis Praedicatorum, qui ex vi & potestate sui statuti obligatur ad poenam, peccet si omittat eandem. Et huic meae sententiae favet Vincentius Bandellus, Magister Generalis Ordinis Praedicatorum, in Commentariis, quae edidit super statuta generalia sui Ordinis. Nam interpretans illud ejusdem Ordinis statutum, à nobis nunc proxime citatum, haec ait: *Idcirco transgressores nostrarum constitutionum, quando sunt pure constitutiones, & non habent praecipuum annexam, & id, quod est in eis, non est alia lege divina prohibendum, vel mandatum, non obligantur ad aliquam culpam, sed tantum ad poenam in constitutionibus taxatam, vel per Praelatos imponendam & taxandam, quam si facere recusaverint, non evadent culpam.* Et quamvis

pena non debet infligi volenti sine culpa, ei tamen qui se voluntarie obligavit ad aliquam poenam, potest talis poena infligi sine culpa. Hæc Bandellus. Quæ verba apertissime favent mihi & pugnant cum Cajetano. Rursum, opinio & sententia Cajetani aperte contradicit literæ beati Thomæ. Nam beatus Thomas reddens rationem, quare fratres sui Ordinis obligantur ad poenam taxatam sustinendam, ait: Quia per hunc modum ad talia observanda obligantur. Hæc ille. Si Monachus omittens sustinere poenam, ad quam per statutum obligatur, nullam culpam incurrit, nullo modo per obligationem ad poenam sustinendam obligabuntur fratres ad servanda statuta. Si vero dicamus, prout dicere cogimur, eum qui poenam omittit peccare, facile est cognoscere, quomodo per obligationem ad poenam obligabuntur fratres ad servanda statuta. Quia ne in talis obligationem ad poenam incidant, conabuntur servare statuta. Nec est quod hoc remiretur aliquis, ut quis omittens rem per legem decretam non peccet, & omittens subire poenam propter transgressionem legis ab eadem lege impositam, peccet. Nam aliqua fuerunt olim in lege Moysæ præcepta his prorsus similia, ut docet Scotus in ultima quæst. tertii. Sententia ubi de oneribus veteris legis loquens, hæc ait: Licet possent tangere morticinum & huiusmodi, incutiebant tamen ex hoc multas immunditias, ad quarum purgationem si non faciebant quæ in lege mandabantur, peccabant mortaliter, sicut explicatur ibi: *Anima que fecerit vel non fecerit, sic & sic morietur, & peribit de populo meo.* Quæ est comminatio damnationis æternæ. Hæc Scotus. Ad hunc modum videretur mihi sentire beatus Thomas de statutis sui Ordinis, ita ut fratres sui Ordinis, licet non obligentur per sua statuta ad culpam aliquam, obligantur tamen ad poenam in illis taxatam sustinendam, ita ut poenam illam subire omittens, aliquo modo peccet. Sed opus est ut videamus, quo argumento suam nobis nititur persuadere opinionem Cajetanus, & quam illi facile responderimus, actum erit de sua opinione. Sic enim argumentatur: Lex ista universalis est, & non particularis, quomodo dicimus: Nolumus quod statuta nostra obligent ad culpam, sed solum ad poenam. Constat autem, quod si transgressio in operando excusaretur à culpa & omisso poena non excusaretur à culpa, jam particularis esset lex ista. Hæc ille. Quam parum valeat hoc argumentum, ex his quæ diximus, clarissime constat. Lex illa, quæ dicit statuta non obligare ad culpam generalem est, & universalis, quoad omnia quæ fieri præcipiuntur, aut prohibentur, præterquam ad sustinendam poenam. Hæc enim lex particularis de obligatione ad poenam, etiam si in loco remotissimo ab illo priori statuto fuisset collocata, semper (ut supra diximus) intelligeretur excepta in illa lege generali, quæ tollit ab omnibus statutis obligationem ad culpam, nec ideo prior illa lex desineret propter talem exceptionem dici universalis. Et inde convincitur, ut lex illa non desinat etiam esse universalis, propterea quod statim ab illa excipitur obligatio ad poenam. Exceptio siquidem, aut tacita, aut expressa non tollit quin elocutio sit universalis respectu aliorum, quæ non excipiuntur. Si quis enim sic loquatur: Nullum animal præter hominem est risibile. Quia homo est ab illa universitate exceptus, non obstat talis elocutio non sit merito dicenda universalis ad reliqua omnia præter hominem. Et si forte Cajetanus contendat non esse dicendam propositionem, aut legem universalem, ubi est aliqua exceptio, contentio erit de sola vocis significatione: sed tunc negabo id, quod in suo ar-

gumento assumpserit, sic dicens: Lex illa universalis est, & non particularis quomodo dicimus: Nolumus quod statuta nostra obligent ad culpam, sed solum ad poenam. Nam per hoc quod statim excipitur obligatio ad poenam, jam non erit, juxta suppositum, lex universalis. Cum igitur jam aperte ostenderit argumentum Cajetani nullius esse torboris, cogor in mea sententia persistere, prout dicam fratres Ordinis Prædicatorum, licet non obligentur, ad culpam ex vi suorum statutorum propter illa, quæ in illis, aut mandantur, aut prohibentur: tamen ex vi sui statuti sic obligantur ad poenam, quod si illam ex deliberatione omiserint, culpam (ut Bandellus dixit) incurrunt. Quia etiam non statim, ut factum est, sed post multa alia verba statutum conderetur de obligatione ad poenam, esset necessario intelligendum, legislatorem per illam particularem legem voluisse in illo casu derogare priori legi generali. Quo fit, ut (juxta ea quæ diximus) illa particularis lege data, sit statim in lege priori generali necessario intelligenda exceptio posterioris particularis legis, quamvis talis exceptio non exprimat aperte in priori lege generali. Hinc sententia consonat, & vehementer favet, quod lege communi definitum est, clausulam generalem non esse referendam ad negotia, quæ speciales clausulas habent, ut dicitur in l. Doli, clausula, ff. de Verborum obligationibus. Et juxta hunc modum sunt necessario intelligenda multa statuta, quæ in diversis Collegiis Universitatis Salamanticensis habentur, nisi quis velit dicere, alicujus Collegii fundatorem, aut statutorum illius conditorem, adeo ignorantem & stupidum fuisse, ut secum pugnantia statuta conderit. Sunt in Universitate Salamanticensi, in qua hæc scribo, multa & varia studentium Collegia à diversis personis condita, & propriis redditibus dotata, in quorum quolibet certus studentium numerus alitur ex propriis Collegii redditibus. Quodlibet istorum Collegiorum præter generalia statuta, quæ omnibus studentibus Salamanticensi Universitatis à Summo Pontifice data sunt, propria habet statuta, à Apostolica auctoritate condita, quæ illi ad bonum ejusdem Collegii regimen illius fundator reliquit. In aliquibus istorum Collegiorum statuta à principio, per generale statutum admonet fundator studentes duos, nullum suorum statutorum obligare reos ad culpam, nisi illi aliunde fuerint lege divina, aut canonica obligati ad aliquid istorum; quæ in suis statutis continentur. Post hoc generale statutum, continentur aliquæ particulares constitutiones, in quibus idem legislator statuit, ut qui hoc, aut illud fecerit, sit obligatus in foro conscientie ad hanc, aut illam poenam. Ubi huiusmodi statuta habentur, certum est peccare, qui illam poenam omiserit solvere, nec liberari illum à peccato, quousque poenam reddat. Quia licet generale statutum dicatur nullum istorum obligare ad culpam, tamen particulare illud, quod postea conditum est de obligatione ad poenam in foro conscientie solvendam, facit exceptionem ab illo generali statuto prius posito. Et eo ipso, quod tale particulare statutum conditum est, cogimur, ut in priori illo generali intelligatur hoc particulare esse exceptum, ita ut hic sit sensus illius prioris universalis statuti. Nullum nostrum statutum obligat ad culpam, præter illud, in quo ponitur obligatio in foro conscientie ad poenam. Nam nisi ita illud statutum interpretemur, necessario erit dicendum, illa duo statuta, generale videlicet & speciale pugnare inter se, & se invicem destruire. Et si quis adeo effrons est, & suo patrono adeo ingratus, ut non vereatur fateri illum pugnantia statuta condidisse, cogetur necessario dicere, nullorum illorum

rum duorum statutorum aliquid valere. Quoniam sicut universale statutum destruit particulare, ita & contrario particulare destruit universale. Quia igitur ratione tollitur unum, tollitur & reliquum. Ne igitur utramque tollamus, oportet ut utrumque suscipiamus, & in concordiam ea redigamus. Hoc autem aliter fieri nequit, nisi illud universale statutum interpretando cum exceptione alterius particularis statuti subsequens. Quoniam nisi ita fiat, oportebit dicere legislatorem fuisse mendacem, quum illud particulare statutum condidit: dicit enim se obligare per illud in foro conscientie ad poenam. Necessarium igitur est statutum illud obligare (ut ait) in foro conscientie ad poenam, aut illius conditorem tunc fuisse mentitum. Eisdem profus apud fratres Minorum eveniret, stante illo priori generali statuto, quo admonetur nullum eorum incurrere poenam per sua statuta ipso facto impositam, nisi post declarationem à prelo factam, si post hoc statutum, statueretur aliquod particulare, quod decerneretur, ut faciens hoc, aut illud, incidat in talem poenam, ad quam in foro conscientie sit ipso facto obligatus, non est dubium, quia illud particulare statutum obligaret fratrem reum juxta istorum verborum tenorem. Nam postquam fratres illi ad quos spectat, conderunt illud prius universale statutum, per quod tollitur omnis obligatio ad culpam, non se sic ligaverunt, aut suam potestatem sic minuerunt, ut non possint in aliquo particulari casu derogare illi universali statuto. Certum est autem illos, non posse clarioribus & apertioribus verbis id, quod possunt exprimere, quam dicendo se in casu illius particularis statuti velle obligare subditos ad poenam in foro conscientie statim solvendam. Ergo tunc non obstante priori generali statuto, erit reus obligatus in foro conscientie ad poenam ante iudicis declarationem. Alioqui si iudicis declaratio esset adhuc necessaria, prout in priori illo generali statuto dicitur, non esset reus in foro conscientie ligatus, prout decernit posterior particulare statutum. Quia iudicis sententia, quæ juxta juris ordinem, processum ad causæ cognitionem requirit, non pertinet ad forum conscientie, quod in occulto & sine testibus fit.

C A P U T IX.

Respondeatur rationibus & argumentis, quæ pro illis, qui contrariam tulerunt opinionem, possunt adduci.

Quamvis sententia, quam in præcedenti capitulo asserimus fuerit manifestis (ut ego censeo) argumentis, & multiplici doctorum vitorum testimonio comprobata, sunt tamen multi alii non infimæ auctoritatis viri, tam Theologi, quam Juris humani periti, qui constanter docent, nullam legem poenalem obligare ream ad aliquam poenam ante sententiam iudicis, quæ declararet crimen illud esse perpetratum, propter quod fuerat à lege imposita poena. Istorum sententias non est opus impræsentiatum eodem verborum tenore, quo ab illis dicantur, citare, prout hæcenus feci. Quia etiam istorum verba non referam, nulla poterit justa oriri suspitio, me istorum dicta falso citasse. Nam cum ego dicam illos esse mihi contrarios, justum est, ut omnes mihi præbeant fidem, nisi forte aliquis me adeo stupidum, aut hebetem putat, ut fautores & patronos meos dicam esse adverte parus advocatos, & eos qui pro me militant, dicam contra me aperto Marte pugnare. Ne igitur chartas in

vanum implere videar, satis me lectori facturum existimavi, si sola Doctorum, qui mihi contrariam tulerunt opinionem, nomina recenseam, & loca in quibus istorum sententias invenire possit, velut digito ostendam. Bartholus in l. Eius qui delatorum, ff. de Jure fisci. Archidiaconus, in cap. Cum secundum leges, de Hæreticis, lib. 6. Petrus Ancharanus, in eodem capitulo. Philippus Francus, in eodem capitulo. Alexander, in l. Si quis major, C. de Transactionibus. Guillelmus Benedictus, in magno illo opere quod fecit super cap. Rainutus, de Testamentis, part. 2. Hyppolitus Marsiliensis, in sua Practica Causarum criminalium, in §. Aggredior, numero 105. & in Rubrica, ff. Ad legem Corneliam, de Falsis, numero 24. Alciatus, in l. Cum postquam, C. de Pactis, & in l. Si quis major, C. de Transactionibus. Ex nostris Theologis, Cajetanus, qui in Commentariis super 22. (ut præcedenti capitulo citavimus) dixerat legis sententiam latam obligare in conscientia ad poenam in ea decretam, tamen in sua Summa, de Peccatis, in titulo, Poena, dicit esse semper necessariam iudicis sententiam, non solum eam, quæ declarat crimen esse commissum, sed quæ reum damnat ad poenam, quod à nemine alio dictum esse scio. Sylvester de Prierio, in sua Summa, in titulo, Hæresis 1. quæst. 8. & in titulo, Poena, quæst. 25. Novissimus Theologorum, quos scripsisse noverim, istorum omnium sequitur sententiam Joannes Medina in illo suo opere de Contractibus, sive de Restitutione, in quæst. 22. ubi disserit de his, quæ acquisita sunt in Judo alearum. Hi sunt, quos novi contrariam meæ opinioni tenere sententiam, quamquam magna istorum pars non de sententia legis poenalis, sed de illius executione loquuntur: ita ut ad solam executionem sententie, quæ ministerium hominis requirit, dicant sententiam iudicis esse necessariam. Sed hæc res, quæ est de executione sententie, longe aliam petit disputationem, de qua in capitulo proxime sequenti disseram: quoniam impræsentiarum non de executione sententie, sed solam de obligatione ipsius sententie differo. Nostris Theologi (ut quod de illis sentio, candide loquar) Jurisperitorum in hac parte sententiam legentes, illam sine ulla discussione (ut ego suspicor) sunt sequuti. Nam si rem hanc, quæ ad illos, tamquam ad legis naturalis & divine peritos, optimo jure spectabat, diligenter investigasset, & illius origines optime fuissent perstrutari, non dubito quin aliter sentissent: quoniam nulla est ratio quæ Theologos, aut Jurisperitos cogere potuit, ut hanc tuerentur sententiam. In omnibus enim Theologis, qui hanc tulerunt opinionem, nullum reperi argumentum, quo ostendant se fuisse persuasos ad talem opinionem suscipiendam, sed sola quorundam Jurisperitorum auctoritate persuasi, istorum subscripsere sententia. Nec si illam quævisissent, potuissent (ut ego censeo) talem invenire, qualem viros Theologos decebat. Nam illa sumenda erat ab illis ex lege naturali, aut divina, circa cujus intelligentiam potissimum Theologi versantur. At nulla est lex divina quæ doceat non posse legem aliquam statui, quæ obliget reum ad poenam subeundam, absque aliqua iudicis sententia. Quoniam si aliqua talis esset, aut naturalis esset, aut ab eodem Deo post conditam naturam posita. Naturalis lex esse non potest, ut ex his, quæ cap. 4. huius secundi libri diximus, apertissime convincitur. Nam ibidem ostendimus multas in veteri testamento esse leges, quæ peccatorum conscientias olim obligabant sine aliqua iudicis sententia ad reddendum poenas, quæ in illis erant decretæ. Et, quod magis urget,